

Život v náhradní rodinné péči očima dospělých, kteří v ní vyrůstali

Nikola Knotková

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Nikola Knotková
Osobní číslo: H180283
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Život v náhradní rodinné péči očima dospělých, kteří v ní vyrůstali

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, náhradní rodinné péče a sociálně-právní ochrany dětí.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

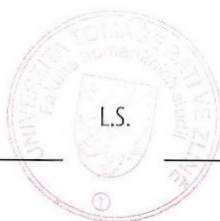
- ARCHER, Caroline, 2001. Dítě v náhradní rodině. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.
LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619835.
NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. Náhradní rodinná péče. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-8613191-7.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 9.3.2021

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydávající zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být těm nejméně pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnožování.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, utíže-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu kvůlce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 nstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíádně kvjší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem „Život v náhradní rodinné péči očima dospělých, kteří v ní vyrůstali.“ Práce je rozdělena do dvou částí.

První, teoretická část je zaměřena na význam rodiny, ohrožené dítě, jeho potřeby a na náhradní výchovu, pěstounskou péči, dítě v pěstounské péči a jeho přijetí v náhradní rodině.

Praktická část je zaměřena na dospělé, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči, konkrétně v pěstounské péči. Cílem této práce je objasnit, jak život dospělých ovlivnilo vyrůstání v náhradní rodině a zjistit, jak to s odstupem času vnímají.

Klíčová slova: Rodina, náhradní rodinná péče, adopce, poručenství, dětský domov, ústavní zařízení, sociálně-právní ochrana dětí, adaptace, pěstouni

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the topic of life in foster care through the eyes of adults who grew up in it. The aim of this work is to clarify how the life of adults affects growing up in a surrogate family and determines how, over time, they perceive an adult growing up in a surrogate family and what their relationships are with their biological and foster parents. The practical part is focused on adults who grow up in foster care, specifically in foster care.

Keywords: Family, foster-family care, adoption, children's home, foster parents, adaptation, institutional facilities, social-legal protection of the children.

Mé poděkování patří Mgr. Janě Martinové, Ph. D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Poděkovat chci také všem respondentům, kteří mi poskytli rozhovory za účelem zpracování jejich životních příběhů.

Ráda bych poděkovala také své rodině, která mi byla podporou po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA.....	12
1.1 CHARAKTERISTIKA RODINY	13
1.2 FUNKCE RODINY.....	15
1.3 VÝCHOVA V RODINĚ	16
1.4 TYPOLOGIE RODINY	18
2 OHROŽENÉ DÍTĚ	21
2.1 POTŘEBY DÍTĚTE	21
2.2 ZANEDBANÉ A TÝRANÉ DÍTĚ	23
2.3 PSYCHICKÁ DEPRIVACE DÍTĚTE	25
2.4 OCHRANA DÍTĚTE.....	27
3 NÁHRADNÍ VÝCHOVA	30
3.1 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	31
3.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	33
3.3 DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	36
3.4 PŘIJETÍ A ADAPTACE DÍTĚTE.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUM.....	42
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	42
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	43
4.4 METODA SBĚRU DAT	43
4.5 NÁSTROJE SBĚRU DAT	44
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ROZHOVORŮ	45
5.1 PŘÍCHOD DO RODINY A ADAPTACE	45
5.2 VZTAHY S NÁHRADNÍ A BIOLOGICKOU RODINOU.....	48
5.3 ŠKOLA A VOLNÝ ČAS	50
5.4 ŽIVOT A VÝCHOVA	51
5.5 SOUČASNÁ SPOKOJENOST.....	54
5.6 ZPĚTNÝ POHLED A BUDOUCNOST	55
6 SHRUTÍ VÝZKUMU.....	58
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	60

ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	67
SEZNAM OBRÁZKŮ	68
SEZNAM TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Pro zdravý vývoj dítěte a na celý jeho život má rodina velký význam. Jedním z nejčastějších důvodů, kdy se dítě ocitne v náhradní péči, je selhání rodičů. Všechny děti potřebují především rodičovskou lásku. Je tedy důležité, aby každé dítě vyrůstalo nejen v rodině, která mu poskytuje materiální a sociální podporu, ale hlavně v rodině, kde o ně rodiče pečují s láskou a dávají dětem pocit jistoty a bezpečí.

Ve své práci se budu věnovat cílové skupině dospělých, kteří byli v raném věku odebráni z vlastní biologické rodiny, posláze umístění v kojeneckém ústavu nebo dětském domově a následně svěřeny do náhradních rodin do pěstounské péče, kde vyrůstali až do jejich zletilosti či osamostatnění.

Téma „*Život v náhradní rodinné péči očima dospělých, kteří v ní vyrůstali*“ jsem si vybrala proto, neboť i já sama od dětství vyrůstám v náhradní rodině. Ve svém životě jsem se na různých akcích mnohokrát setkala také s jinými dětmi, které vyrůstaly, stejně jako já, v náhradní rodině, kde se o ně starali náhradní rodiče. Často jsem přemýšlela, jak nyní vnímají svůj život, který prožili u náhradních rodičů a jak moc je to ovlivnilo.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké jsou zkušenosti dospělých s vyrůstáním v pěstounské péči. Jak vnímají výchovu a vztahy v náhradní rodině, jak se začlenili do komunity a jak to ovlivnilo jejich současný život.

V teoretické části se budu zabývat rodinou, zmíním obecně definici rodiny od různých autorů, charakteristiku rodiny, fungování rodiny, výchovu v rodině a jednotlivé typy rodin. Dále budu charakterizovat ohrožené dítě, jeho potřeby, objasním psychickou deprivaci dítěte a nastíním ochranu dítěte. Poslední část bude věnována náhradní výchově, popíšu formy náhradní rodinné péče, podrobněji se zaměřím na pěstounskou péči, popíšu proces zprostředkování pěstounské péče zmíním dítě v pěstounské péči a jeho specifické potřeby a přijetí a adaptaci dítěte.

Praktická část bude zaměřena na výzkum dospělých jedinců, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči. Uvedu cíle výzkumu a výzkumné otázky, popíšu výzkumný soubor, metodu a nástroje sběru dat, na závěr provedu analýzu získaných dat a zhodnotím výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina představuje základní a nejdůležitější společenskou jednotku. Úkolem rodiny je zplodit potomky a tím zajistit pokračování rodu, vychovávat děti a vytvořit jim takové rodinné prostředí, které jim zabezpečí zdravý vývoj a lepší budoucnost.

Neexistuje žádný typ společnosti, který by nestavěl na rodině jako na svém základním článku, uvádí Matoušek (2003) a podotýká, že se rodina vyznačuje svou univerzálností a zároveň jako socializační činitel představuje jedinci identifikační vzory. Těmi jsou především mužské a ženské role.

Jedná se o malou sociální skupinu lidí, která má zároveň rozhodující vliv na utváření jedince jako takového. Je to první prostředí, do kterého přicházíme a kde získáváme první zkušenosti. Rodina se podílí na učení jedince chovat se žádoucími způsoby a přispívá k dodržování společenských norem.

Jak uvádí autoři Matoušek a Pazlarová (2010, s. 11), „*rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tradiční slogan, že rodina je základem společnosti, má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním činitelem socializace čili tvorby společnosti z nedospělých jedinců*“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 11). S ohledem na historii lze rodinu považovat za nejstarší lidskou společenskou instituci, která vznikla již v pradávných dobách, a to na základě pudu a zároveň potřeby zajistit ochranu potomkům v souladu s přípravou na život. Vztahy mezi jednotlivými členy rodiny jsou důvěrné a mají nezastupitelné místo v životě každého člověka. Nelze přesně definovat pojem rodina, protože se s pojmem rodina lze setkat hned v několika oborech jako je sociologie, pedagogika nebo psychologie. Hartl a Hartlová (2000) uvádí, že rodinou lze chápat společenskou skupinu, která je spojena manželstvím či pokrevně a je typická odpovědností a zároveň pomocí jejím členům. Každá rodina je unikátní pro svá vlastní pravidla, zvyky a stereotypy. Autoři Matoušek a Pazlarová (2010) doplňují, že si rodiny předávají rituály, tradice, výchovné styly a další.

Z hlediska psychologického se rodina opírá o vývojovou psychologii a psychologii osobnosti. Zejména pak rané prožitky z dětství představují významnou oblast v psychologii. Z pohledu **psychologie** se tento obor snaží analyzovat vztahy dítěte k rodičům a vztahy v rodině obecně.

K hlavním předmětům psychologie ve vztahu k rodině je především samotná diagnostika problémů rodiny a zejména porozumění těm situacím, ve kterých se aktuálně nachází.

Pedagogika považuje rodinu za instituci výchovnou a nahlíží na ní z formativního hlediska. Rodina je dle Matouška (2003) z pedagogického hlediska nezastupitelnou institucí pro člověka v jeho dětství i v následné dospělosti. Základem pro pedagogiku je socializace. Procházka (2012) rozlišuje typy socializace na primární a sekundární, dle něj rodina představuje z hlediska primárního prostor pro samotnou socializaci. Sekundární socializace probíhá v prostředí školském a jejích institucí.

Školní prostředí a další instituce se podílejí na edukaci, která se projevuje ve svém důsledku na formování dítěte a spolupodílí se na životním stylu dítěte a jeho rodiny. Toto prostředí má zásadní vliv na osobnost dítěte a právě zde dítě přijímá zcela jinou autoritu, než je rodičovská. Matoušek (2003, s. 9) uvádí: „*Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti.*“

Sociologie nahlíží na rodinu jako na monogamní soužití dvou jedinců rozdílného pohlaví, kteří ve většině případů mají děti. Jandourek (2001) k uvedenému dodává, že rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob, které jsou spojeny příbuzenstvím a zahrnují nejméně rodiče a jejich děti.

Rodina je systémem, který je společností neustále ovlivňován a nejčastěji je zmiňováno dělení na rodinu úplnou a neúplnou. Úplná rodina je tvořena rodiči a jejich dětmi, v případě neúplné rodiny se jedná o jednoho z rodičů, který chybí.

Z pohledu současné generace lze pojem rodina chápat jako rodiče a děti, které navzájem spojují blízké vztahy a kteří spolu žijí v jedné domácnosti. Tvoří vzájemnou jednotu, která má nenahraditelnou roli a je nezastupitelná. Zejména pak s ohledem na rozvoj osobnosti a především na předávání hodnot. Dle Matouška a Pazlarové (2010) je rodina v současné době velice rizikovou institucí. Dnešní typ společnosti je mnohem otevřenější a proto mluvíme spíše o rodinném životě, nežli o rodině takové a v této souvislosti ani sňatek není zárukou trvalosti svazku rodičů.

1.1 Charakteristika rodiny

Charakterizovat rodinu je v mnoha ohledech složité, vzhledem k tomu, že bývá často označována za křehkou instituci. Je založena na citech, citových vztazích a určité míře emocionality. Rodina pro každého jedince znamená mnoho a nachází se na předních příčkách v žebříčku hodnot každého z nás. Na charakteristiku rodiny lze nahlížet z hlediska její struktury, intimity či na základě jejích hodnot a celkových postojů. Z hlediska její struktury jsou charakteristické znaky její hranice, vzájemné vztahy či jednotlivá práva a

povinnosti jednotlivých členů. V případě intimity se míní zejména emocionalita a celková rodinná atmosféra. Z hlediska hodnot pak celková orientace rodiny a její přidružené hodnoty. V případě, že bychom chtěli určit obecnou charakteristiku rodiny, tak by to nebyl jednoduchý úkol, protože každá rodina je jedinečná. Současná rodina je nedefinovatelná zejména z pohledu demografického.

Matoušek (2003) popisuje problematiku vzniku nových rodin tak, že dochází k poklesu porodnosti, přibývá dětí narozených mimo manželství, vstup do manželství se odsouvá a celkově dochází k menšímu počtu uzavíraných manželství.

Kraus (2008) ve své publikaci uvádí základní charakteristické znaky, aby bylo možné lépe porozumět současné problematice rodin. Mezi první patří **demokratizace uvnitř rodiny**, která úzce souvisí se sociální rolí rodičů. Jedná se o případ, kdy muž nedisponuje výhradním postavením a žena v této souvislosti získala práva a povinnosti. Takové vztahy mužů a žen jsou založené na partnerství a děti disponují větším aktivním podílem na rodinném životě. Druhým důležitým znakem může být **dezintegrace rodiny**, kdy jednotliví členové rodiny mezi sebou méně komunikují a tráví tak společné chvíle. Je zde typické, že každý člen rodiny má vlastní život a postrádá se potřeba trávit čas pohromadě. Ve své podstatě jsou upřednostněny vlastní zájmy nad zájmy celé rodiny. Dalším charakteristickým znakem může být **izolovanost rodiny**, která vzniká jako důsledek oddělených životů jednotlivých generací jedné rodiny, v souladu s nízkou mírou udržování dobrých vztahů s okolím. Rodina je tak často uzavřená a nevykazuje zájem o vnější svět. Mezi další patří **dvoukariérový model rodiny**, který vzniká v důsledku emancipace žen, které v samém důsledku mohou zapříčinit rozpad celé rodiny. V neposlední řadě je důležité zmínit **diferencovanost rodin podle sociokulturní úrovně**. Rodiny v takových případech řeší své finanční problémy formou výpůjček, a to je přivádí dřív či později do sociálního vyloučení. (Kraus, 2008, s. 84-86)

Aby bylo možné porozumět rodině a její charakteristice, je nutné přihlížet ke všem výše uvedeným znakům. Samozřejmě kromě těchto znaků existuje celá řada dalších přidružených faktorů, které mohou ovlivňovat rodinu z hlediska její charakteristiky. Zejména pak faktory spojené s rodinným životem, sociální politika státu či bytová problematika. Ty mají další významný vliv na celé fungování rodin.

1.2 Funkce rodiny

Funkcí rodiny jsou povinnosti, které rodina plní v rámci svého společenství a také v rámci společnosti. Rodina zajišťuje celou řadu činností ať už hmotného charakteru, ale také emocionálního či kulturního. Nároky a celkové požadavky na rodinu stále vzrůstají a v mnohých ohledech nemusí svou funkci splňovat.

Kraus (2014) uvádí čtyři základní funkce rodiny, kterými jsou:

Biologicko-reprodukční funkce – je úzce spojena s uspokojováním s biologických sexuálních potřeb a zejména pak s plozením potomků. Výrost a Slaměník (1998) k této funkci zdůrazňují důležitost reprodukční základny tak, že ohledem na současné trendy je tato funkce ohrožena z pohledu klesající porodnosti a soužití nesezdaných párů.

Sociálně-ekonomická funkce – dle Krause (2014) je rodina chápána jako významný prvek ekonomického systému společnosti. Rodina je společenstvím nejmenším, ale základním i z ekonomického hlediska. Rodina předává kulturu a s ní tak smysl pro pracovní úsilí. Autoři Langmeier a Krejčířová (2006) tvrdí, že každá rodina si udržuje určité prvky výroby, které lze pokládat za vnitřní činnosti rodiny. Právě tyto činnosti vytváří její následné hmotné zabezpečení. Tato funkce má za úkol poskytovat všem členům rodiny jejich životní jistoty.

Je samozřejmostí, že právě rodiče mají odpovědnost za celkovou hmotnou péči o své děti. Nutné je tak zabezpečit všechny podmínky pro vhodný a zdravý vývoj dětí. To s sebou nese i odpovídající finanční zatížení. V takových případech v sociálně slabých rodinách z části tuto povinnost přejímá stát a to ve formě dávek státní sociální podpory.

Funkce výchovná - je často označována také jako socializačně-výchovná funkce, je velice důležitá v ohledu na přípravu dítěte do života, tedy jeho socializaci. Rodina je místem, kde si dítě poprvé prochází socializačním procesem. Osvojuje si tak své postoje a celkové návyky. Učí se pravidlům a rozvíjí své schopnosti. Autoři Kraus a Poláčková (2001, s. 81) definují socializaci v rodině následovně: *Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních...* Tato funkce poskytuje základní orientaci ve společnosti a ve své podstatě její funkce spočívá v regulaci nežádoucích činností. Z hlediska výchovné funkce je rodinné prostředí tím optimálním, kde dochází k požadovanému formování postojů k sobě samému i k okolnímu světu. Působením výchovy na jedince se vytváří určitá hodnotová orientace, která zároveň vytváří základ do života. Rodiče jsou přímo

zodpovědní za rozvoj svých dětí a dále za jejich chování a jednání. V tomto ohledu je tak každý z rodičů přímo zodpovědný za výchovu svých dětí.

Funkce emocionální – zajišťuje pocit spokojenosti v rodině a s tím spojenou také celkovou harmonií. Rodina je v tomto případě nezastupitelná a poskytuje tak uspokojení celé řady potřeb. Vymětal (2003) chápe emocionální funkci tak, že je úzce spjata s citovým zázemím, které poskytuje každá rodina. Význam této funkce roste, ale současně přibývá rodin, které se plní problémy v tomto ohledu. V rodině se tak nachází dlouhodobý, intenzivní a uspokojivý pocit bezpečí a lásky či podpory.

Pro úspěšné splnění této funkce je zapotřebí všech jejích členů. Rodina a úplný domov hraje jednu z nejdůležitějších rolí v otázkách emocionální funkce.

1.3 Výchova v rodině

Výchova v rodině je působení na člověka, jehož cílem je dosažení pozitivních změn v jeho vývoji. Je to cílevědomý a zcela záměrný proces, který umožňuje optimální rozvoj spolu s individuálními dispozicemi. Průcha (2013) uvádí, že výchova stimuluje vlastní snahy jedince stát se autentickým a zároveň se stát socializovanou osobností. Každá rodina disponuje svým vlastním způsobem výchovy, což přímo souvisí s její funkčností. Právě funkčnost lze považovat za klíčový moment ve výchově samotné.

Cíle výchovy se mohou v mnoha ohledech lišit. Záleží na tom, do jaké kultury či prostředí se jedinec narodí a později na tom, do jaké společnosti vrůstá. Z tohoto pohledu můžeme z obecného hlediska chápat skutečnost, že cílem výchovy je vedení člověka k hodnotám, které jsou uznávané společností. Dalším cílem je také rozvoj jeho osobnosti žádoucím směrem, a to ve všech jejích složkách, jak kognitivních, emocionálních tak konativních takovým způsobem, aby se z člověka stala integrovaná bytost, která je zodpovědná za svoje jednání. Výchova v rodině zahrnuje strategie chování a jednání, spolu s názory na rodiče na dítě a na výchovu. Výchovné vedení a emoční vztah jsou v tomto smyslu úzce spojeny a promítají se v různých typech výchovy. Jedním z důležitých prvků výchovy je volba toho, jakým stylem rodiče budou své děti vychovávat. Jak k uvedenému dodává Matějček (1992, s. 60): „*V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů.*“ Nejvíce pravděpodobný se jeví takový styl výchovy, ke kterému mají sami rodiče blízko. To znamená ten, který si sami prožili v dětství.

Styly výchovy

V odborných publikacích se lze setkat s jednotlivými výchovnými styly a s nimi spojenými různými druhy výchovných přístupů, které zároveň charakterizují interakci, která vzniká mezi rodiči a dětmi.

Autor Vymětal (2004) chápe styly výchovy tak, že rozdělení jednotlivých stylů výchovy zpravidla vychází z rozlišení několika dimenzí, jakými jsou náročnost, citová zainteresovanost, vnitřní či vnější motivovanost dítěte, stimulace. Vymětal (2004) zároveň k uvedenému charakterizuje výchovné působení jako optimální z hlediska harmonického duševního vývoje dítěte. Kde podstatnou část tvoří mírně direktivní a zároveň výrazně emočně vřelý. Nutnost v tomto případě je vymezení pravidel, které dají dítěti jistý řád.

Jednotlivé výchovné styly jsou specifické emočními vztahy dospělých a dětí, způsobem komunikace v rodině, kladením požadavků na děti i následné kontroly. Výchovné styly se projevují také zvolením vhodných výchovných prostředků a následnou reakcí dětí na ně. Rodina se během svého vývoje mění a tím se samozřejmě mění i její charakter interakcí. Styl výchovy v rodině zahrnuje ve svém důsledku výchovné působení na dítě, kdy se projevují klíčové momenty vzájemné interakce a komunikace dospělých. Styl výchovy upřesňuje zvolenou výchovu a to, co ovlivňuje volbu jednotlivých prostředků a metod.

Jedním z nejznámějších stylů výchovy je způsob dělení, který se opírá o rozdílné přístupy rodičů ke svým dětem.

Autoři Čáp a Mareš (2001) ve své publikaci uvádí základní styly výchovy dle Kurta Lewina:

Autokratický – vyznačuje se silným řízením, tresty, nerespektování potřeb dítěte, odmítání jeho názorů, rozkazování

Slabé řízení – typické je minimální řízení, nekladení požadavků, nekontrolování kvality, je zde maximální volnost dítěte

Sociálně integrační – je zde maximální podpora iniciativy dítěte, příklad dětem, absence trestů, diskuze s dětmi o problémech

Současní autoři styly výchovy rozšířili. V publikaci autorky Mikulkové (2015) můžeme najít tyto charakteristiky stylů výchovy:

Autokratický styl výchovy – pro tento styl je typická přísnost, autorita, příkazy a tresty dětem, omezení vůle a nadřazenost autority, objevuje se zde i malá svoboda dítěte

Liberální, permisivní styl výchovy – tento výchovný styl je opakem autokratického, znamená to, že rodič nemá vysoké nároky na děti, dítě netrestá, nechá dítě samo se rozhodovat

Zanedbávající styl výchovy – zde může jít o zanedbávání potřeb dítěte, lhostejný a pasivní přístup rodičů a nezájem o dítě

Demokratický styl výchovy – tento styl definuje většina autorů jako styl přiměřený, rodiče jsou přirozenou autoritou, ale přitom laskaví a ochotní dětem vyhovět

Výchova v rodině hraje jednu z nejdůležitějších rolí. Rozdílné interakce, ke kterým dochází mezi rodiči a dětmi jsou pro samotné autory výše uvedených dělení stylů zajímavé. V každé rodině jsou uplatňovány jiné výchovné postupy a tím je každá rodina charakteristická.

1.4 Typologie rodiny

Existuje celá řada typologií rodin a každý z autorů na danou problematiku nahlíží jiným způsobem. Typ rodiny lze jednoznačně definovat na základě různých faktorů. Sobotková (2007) rozdílnost přístupu vysvětluje na základě unikátnosti každého rodinného systému. Lze tak lépe porozumět konkrétní rodině a cílem typologie není konkrétní zařazení do jednotlivé kategorie, ale pochopení jejích konkrétních specifik.

Matoušek (1997), dělí rodiny dle základního dělení rodin na:

- *Nukleární rodina* – dvougenerační rodina, kde jsou přítomni rodiče a děti
- *Rozšířená rodina* – setkávající se s více než dvěma generacemi
- *Orientační rodina* – je původní rodina, do které jsme se narodili
- *Prokreační rodina* – vlastní rodina, kterou si v budoucnosti sami zakládáme

Autor Možný (2008) vytyčil základní typologii dle vývoje společnosti na *tradiční rodinu*, která je vícegenerační, role v této rodině jsou hierarchizované a přirozenou autoritu má otec. Dochází k mezigeneračnímu přenosu z hlediska autority, dalším typem rodiny je *moderní rodina*, která je rodinou nukleární, manželskou. Je založena na segmentovaných rolích a autoritou je otec a matka. Dochází k demokratickému mezigeneračnímu přenosu a posledním typem je *postmoderní rodina*, pro kterou je typická individualizovaná struktura rodiny, ve které je slabá autorita a s tím související mezigenerační přenos. Rodina a celkově její smysl je nahrazen právy jedince, projevuje se zde častá individualizace.

Typologie rodin podle její funkčnosti dle Rozsypalové, Čechové a Mellanové (2003):

- **Funkční rodina** – zajišťuje optimální vývoj dítěte. Především jsou to rodiny, kde jsou přítomny běžné problémy z vývojového hlediska. Jako např. rozvod, úmrtí, otázka školní zralosti. Tyto rodiny jsou víceméně schopny řešit své problémy samy bez využití služeb.
- **Problémová rodina** – taková rodina vykazuje drobné odchylky, nicméně problémy neohrožují samotnou existenci rodiny a zdravý vývoj dítěte. Může se jednat o rodiny, kdy jsou oba rodiče nezaměstnaní. Nad těmito rodinami je potřeba zvýšené pozornosti ze strany pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí.
- **Afunkční rodina** – v této rodině je zcela ohrožen zdravý vývoj dítěte. Rodina neplní žádnou ze svých základních funkcí. Sanace rodiny je v tomto případě naprosto zbytečná. V této rodině často dochází k odejmutí dítěte a k jeho následnému umístění do náhradí rodiny
- **Dysfunkční rodina** – v těchto rodinách je patrný výskyt poruch a je patrné také neplnění funkcí, které by měla rodina zabezpečovat a existence celé rodiny a zdravý vývoj dítěte je tak v přímém ohrožení. Rodina není schopna si sama pomoc, v tomto případě je vhodná pomoc zvenčí.

V případě, že se v rodině objeví problémy, které rodina nestačí řešit sama, přichází na řadu pomoc státu, a to v podobě **sanace rodiny**. Sanace spočívá v postupech, které podporují zachování funkčnosti rodiny. Jejím cílem je předcházení, zmírnění či odstranění problému a s tím spojené ohrožení dítěte v přirozeném prostředí. Sanace spočívá v aktivitách, jež posilují rodičovské chování, které jsou v souladu se snížením rizik sociálního selhání. Autorky Bechyňová a Konvičková (2008) sanaci rodiny popisuje tak, že je spjata s postupy, které podporují fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny z důvodu toho, že někoho ohrožuje. Jedná se o činnosti, které jsou spjaté se všemi úkony směřujícími k tomu, aby dítě nebylo odebráno mimo rodinu a zároveň aby byl navázán kontakt dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění. Samozřejmě v souladu s jeho bezpečným návratem domů. Práce s rodinou v těchto případech může mít mnoho podob forem podpory.

Mezi konkrétní postupy patří terapie poskytované odborníkem celé rodině, pomoc členovi rodiny v jeho přirozeném prostředí, služby poskytované rodinám ve formě docházky dětí do specializovaných denních center, jak uvádí Matoušek (2008).

Ne ve všech případech sanace jsou klienti dostatečně motivováni a ochotni se možným změnám podrobovat. Rodina se může nacházet v krizi a ochota členů rodiny docházet do organizace, která jim poskytuje odbornou pomoc, je nulová. V tomto smyslu je důležité si hned na počátku vybudovat důvěru mezi pracovníkem a celou rodinou. Zájmem pracovníka je tak znát veškeré potřeby a potíže rodiny i v širším slova smyslu. S rodinou posléze stanoví cíl změny a celkovou schopnost rodiny svou situaci řešit a změnit. Motivace je základním klíčem úspěchu. Důležitá je také otevřená komunikace a schopnost hovořit o rodinném životě a stanovení své role v rodině ve vztahu ke všem jejím členům. Základní princip sanace rodiny je podpora dítěte v souladu s poskytnutím pomoci jeho rodině. Jejím smyslem je předcházení, zmírňování či úplná eliminace příčiny ohrožení dítěte a poskytnutí pomoci a podpory k zachování rodiny jako celku. V důsledku neřešené či akutní situace ohrožení dítěte, může být dítě umístěno mimo rodinu.

2 OHROŽENÉ DÍTĚ

Existuje mnoho důvodů, proč se některé děti ocitají mimo vlastní rodinu a stávají se z nich opuštěné děti. Jedním ze zásadních důvodů je situace, kdy se rodiče o své dítě starat nechtějí. V takových případech zcela selhává psychologické rodičovství. Nezájem může být provázen neposkytnutím odpovídající péče a ubližováním.

Rozsypalová (2003) uvádí, že vývoj dítěte je ohrožen, pokud nejsou rodiče schopni zajistit sociální, v některých případech ani základní potřeby. Může se jednat o nízkopříjmové rodiny se špatným bytovým zázemím, o rodiny, kde dochází k problému s užíváním návykových látek, nebo o rodiny, kde jsou narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči.

Biologičtí rodiče některých dětí si jsou vědomi toho, že se o své dítě nemohou odpovídajícím způsobem postarat. Jiní naopak nezvládli péči o dítě a o osudu jejich dítěte musel rozhodovat soud, jak uvádí Bubleová (2018).

Časté jsou i případy, kdy se rodiče o své děti starat nemohou z důvodu překážek jako je onemocnění, hospitalizace, vazba či špatný zdravotní stav dítěte. V neposlední řadě se lze setkat se situacemi, kdy se rodiče o své děti starat neumějí a zpravidla se jedná o zanedbávané, týrané či zneužívané děti. Ti jsou ze strany svých rodičů ohroženi nejvíce z hlediska výchovy a následného vývoje. Rodiče mají problém s vytvořením citové vazby se svým dítětem a nejsou schopni přijmout společenské normy. Příčinou takového jednání bývá především patologie osobnosti rodičů, nespokojování potřeb dětí, kdy mohou být děti ohroženy na svém životě.

2.1 Potřeby dítěte

Každé dítě má své potřeby a jejich uspokojování patří k základním požadavkům péče o dítě. Aby dítě bylo schopno vyrůst ve zdravou osobnost, tak je zapotřebí optimálním způsobem naplňovat jeho biologické a psychické potřeby v dětství. Každý jedinec má svou pozici a v rámci této pozice jsou důležité i jeho potřeby komplexně.

Nedostatečné uspokojování životních potřeb může být spouštěčem deprivace. V první řadě rodiče zodpovídají za zdravý vývoj dítěte a jeho péči. V případech, kde rodiče nemohou či neumějí takovou péči poskytnout, nastupuje pomoc státu.

Ve vztahu k dětem Matějček (1999) uvádí následující psychické potřeby dětí podle Langmeiera, ke kterým později také přispěl:

- *Potřeba stimulace* – tímto přívodem podnětů organismus umožňuje, aby se naladil na takovou úroveň aktivity, která mu vyhovuje, pro rozvoj dítěte je důležité, aby neztratil zájem o lidský svět, toho můžeme docílit dostatkem lidských podnětů v životě dítěte.
- *Potřeba smysluplného světa* – naplnění této potřeby způsobí to, že z podnětů, které dítě zažívá, se stanou zkušenosti a poznatky
- *Potřeba životní jistoty* – uspokojení této potřeby dává dítěti pocit bezpečí a tím mu umožňuje poznávací, pracovní a společenskou aktivitu, dává mu možnost žádoucím způsobem se vnitřně integrovat a vyvíjet se, tato složka posiluje citové vztahy dítěte k rodičům.
- *Potřeba pozitivní identity* – jedná se o potřebu sebepojetí, společenského uplatnění a společenské hodnoty obecně. Je základem pro zdravé vědomí vlastního já, potřeba vědomí vlastní identity a uvědomování si společenských hodnot je pro zdravý vývoj jedince velice důležité.
- *Potřeba otevřené budoucnosti* – uspokojení této potřeby umožňuje žít v čase, od minulosti do budoucnosti, na něco se těšit, k něčemu směřovat

V různých fázích vývoje dítěte se jeho potřeby mění. Pokud se neuspokojují základní potřeby dítěte, narušuje se i celkový stav a následný vývoj dítěte.

K důležitým potřebám dítěte dle Čechové (2004) patří potřeba citového vztahu s dospělým, oslovování jménem, potřeba činnosti a orientace v prostředí, potřeba klidného spánku, potřeba slyšet lidskou řeč od prvních dnů života a při každé činnosti s dítětem, vytváření očního kontaktu, potřeba stimulace k psychosomatickému vývoji, potřeba sociálního kontaktu, potřeba tišení bolesti a potřeba fyzického kontaktu prostřednictvím laskajících doteků.

Každé dítě disponuje určitými životními potřebami a požadavky v souvislosti s péčí. Nedostatečné uspokojení těchto potřeb může ohrozit jeho zdraví a následný rozvoj. Tyto důsledky přetrvávají až do samé dospělosti.

Potřeby dětí v náhradní rodinné péči se ve své podstatě příliš neliší od potřeb dětí, které vyrůstají ve vlastních rodinách. Rozdíl je však v tom, že do náhradní rodinné péče se děti dostávají v různých životních situacích a za různých okolností. S dětmi, které vyrůstají ve vlastní rodině jsou rodiče v neustálém kontaktu a naplňování potřeb tak probíhá zcela nenásilně a přirozeně. Rodič své dítě zná a je tak schopen co nejlépe naplnit jeho potřeby. Náhradní rodič by měl mít výrazně hlubší znalosti v oblasti naplňování potřeb svěřených dětí.

2.2 Zanedbané a týrané dítě

Každá rodina disponuje hodnotovým systémem, který ovlivňuje chování členů rodiny. V případě, že rodina není schopna uspokojit některé potřeby jejích členů, dítě se pro ně stává zátěží. Za týrání lze považovat úmyslné fyzické násilí na dítěti způsobované rodiči ať už vlastními, adoptivními, či pěstounskými, popřípadě jinými blízkými osobami. Týrání však nemusí být pouze fyzického rázu, týrání může být i emoční, v těchto případech jde například o ponižování nebo výsměch. Za zneužívání dítěte Langmeier, Balach a Špitz (2000, s. 316) považují „*všechny situace, v nichž jeden člověk využívá jiného ve svůj vlastní prospěch z pozice větší síly či společenské nebo intelektuální převahy*“

V případě, že se jedná o dítě, které se rozvíjí, může mít toto násilí a zneužívání značné následky na jeho další vývoj.

Dle Vágnerové (2014) je zanedbané dítě to, kterému nejsou ze strany osoby jež o něj pečuje, zajištěny základní potřeby, které podporují rozvoj jeho schopností.

Výraz, který se pojí se špatným či nevhodným zacházením je z anglického označení CAN syndrome (Child Abuse and Neglect syndrome). Dunovský, Dytrych a Matějček (1995) popisují syndrom CAN jako syndrom, který je souhrnem příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Bechyňová (2007) dodává, že se jedná o celý souhrn znaků, které se mohou objevit v psychickém či fyzickém vývoji a celkovém stavu dítěte.

Tyto znaky bývají důsledkem úmyslného ubližování dítěti, kterého se dopouští nejčastěji lidé z blízkého okolí. Příčiny syndromu CAN je velice obtížné určit. Lze však specifikovat jednotlivé faktory, které se mohou jevit jako rizikové. Jedná se o oblast týkající se rodinného prostředí a oblast mimo rodinu. V rodinném prostředí se ze strany rodičů může jednat o psychické onemocnění, agresivitu, nízký věk, stresové situace či drogová závislost rodičů. Na straně dětí může být příčinou pomalost dětí, děti vyžadující pozornost či

sociálně neobratné děti. V oblasti mimo rodinu se může jednat o faktory spojené s nezájmem veřejnosti či nedostačující sociální kontrola

Bechyňová (2007) rozděluje formy týrání následovně:

- *Tělesné týrání* – tělesným týráním rozumíme fyzické zranění dítěte. Zahrnuje nepřiměřené používání fyzických trestů či omezování svobody dítěte. Tělesné týrání se dělí na aktivní a pasivní. Fyzické týrání aktivní povahy zahrnuje násilné činy na dítěti. Oproti tomu u pasivní povahy jde o nedostatečné uspokojení důležitých potřeb dětí.
- *Zanedbávání* – představuje jev, který významně ohrožuje vývoj dítěte ve vztahu k neposkytnutí péče dítěti. Zcela typické je strádání, které následně vede k deprivaci. Jedná se o selhání toho, kdo o dítě pečuje v oblasti tělesné, citové či zdravotní.
- *Psychické týrání* – zahrnuje činy spojené s psychickou újmou dítěte a mají vliv na jeho citový a emocionální vývoj. Mohou disponovat podobou ponižování, útoků, konfliktů. Má aktivní a pasivní složku. Aktivní složka znamená záměrné jednání. Pasivní složkou je něco, co by tu být mělo a není tady. Dítě strádá.
- *Sexuální zneužívání* – v této formě je dítě vystaveno sexuálnímu kontaktu či činnosti. Má formu bezdotykovou a dotykovou. Bezdotyková je spojena s exhibicionismem a telefonáty a dotyková zahrnuje obtěžování a osahávání či jiné.

V článku 19 Úmluvy o právech dítěte je upravena povinnost smluvních stran *činit všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.* (Česko, 1999)

Jednotlivé formy týrání mohou zapříčinit celou řadu nepříznivých projevů na zdravotním stavu, a to i v podobě psychický traumat. Oběť traumatu je uvězněna ve dvojitým začarovaném kruhu, na psychologické i fyzické rovině. Způsob, jakým interpretuje vztahy, je narušen a dítě pak neustále s přepjatou ostražitostí očekává další odmítnutí a ztráta, čímž si o ně vlastně nevědomky říká.

Archer (2001) uvádí, že traumatizované děti často reagují pokřiveně, mají deformované vzorce chování a zdánlivě zarytě se brání změně, ačkoli se jejich okolnosti už dávno změnilly. Záleží pak na náhradních rodičích, zda chování dítěte pochopí a pomalu jej vedou ke změně.

Celkově se to projevuje na zařazení dítěte do společnosti, jeho běžných aktivit a v nejhorších případech může týrání způsobit až smrt dítěte

Děti, které trpí syndromem CAN jsou často odebírány z péče rodičů, která ohrožuje jejich zdraví a optimální vývoj a jsou umísťovány do ústavní péče nebo do náhradní rodinné péče. V těchto situacích je zapotřebí poskytnout pomoc ohroženým dětem včas a co nejoptimálnějším způsobem a zajistit jim náhradní prostředí.

2.3 Psychická deprivace dítěte

O deprivaci hovoříme v případě, kdy děti vyrůstají v prostředí, které je ochuzeno o řadu významných podnětů, a důsledkem toho vykazují jedinci mírné odchylky ve svém vývoji i v celém intelektu.

Langmeier a Matějček (2011, s. 284) uvádějí že deprivace vzniká nedostatečným uspokojením základních psychických potřeb dítěte. Vágnerová (2014) ve své publikaci uvádí, že deprivace vzniká v důsledku nedostatečného uspokojování významných potřeb, kterými jsou především potřeby citové jistoty a bezpečí. K deprivaci dochází za různých životních okolností. Langmeier a Matějček (2011) dodávají, že se deprivace netýká pouze dětského věku, ale má vliv na celý život člověka. V životě se psychické projevy modifikují a způsob uspokojování neustále kolísá.

Podle Rozsypalové (2003) k deprivaci častěji dochází u dětí, které jsou dlouhodobě odloučené od matky v útlém věku. Sociální vývoj takových dětí bývá narušen, v dospělém věku se jim často nedaří navazovat dobrá přátelství, často selhávají v manželství, mnohdy nedovedou dobře pečovat o své děti z důvodu absence zkušeností z vlastní rodiny.

Deprivace má dle Matouška (2014) vliv na různé procesy. Tvrdí, že u malých dětí deprivace ovlivňuje jejich celkový vývoj. Na základě podrobnějšího zkoumání lze zjistit, že některé složky jejich vývoje jsou zasaženy více než jiné. Věk dítěte hraje důležitou roli v tom, jaká funkce psychiky bude deprivací zasažena. Dále uvádí, že při zkoumání různých oblastí vývoje dítěte (řeč, chování, interpersonální vztahy) je pak možné dojít k rozdílným výsledkům.

Mezi hlavní projevy psychické deprivace u dětí raného věku je opoždění psychomotorického vývoje, dalšími viditelnými projevy jsou povrchnost a problémy s navazováním sociálních vztahů či nedětský vážný výraz.

Matějček (1999) uvádí, že kritickým obdobím je období pro vývoj dítěte mezi prvním a třetím rokem života. Mezi další projev patří opožděný vývoj řeči, kdy je patrná absence kontaktu s matkou a dalšími osobami.

U dětí povinných školní docházkou je projevem deprivace například zhoršený prospěch, který neodpovídá jejich schopnostem a dovednostem. Dalšími projevy jsou problémy s chováním a celkové navazování sociálních kontaktů. V mladém dospělosti se psychická deprivace prolíná také do sociálních kontaktů a celkově do navazování kontaktu a chybném sebehodnocení.

Bechyňová (2007) uvádí, že důsledkem emoční deprivace, která se objevuje nejčastěji je narušení psychomotorického vývoje a také narušení vývoje osobnosti dětí. U mladších dětí platí, že čím závažnější je deprivace zkušenost, tím bývá retardace těžší. Pokud je deprivace zkušenost závažnější, u nejmladších dětí může dojít k poruchám somatického vývoje a v některých případech až k úmrtí dítěte.

Tyto důsledky přetrvávají až do samé dospělosti. V dospělosti se u těchto jedinců často objevují problémy v partnerských vztazích. Také se velmi často stává, že rodiče, kteří trpěli deprivací bývají často nejistí ve výchově svých dětí.

Ve vztahu s náhradní rodinou péči děti vstupují do nové rodiny s traumatickými zkušenostmi spojenými se ztrátou rodiče. Matoušek (2017) upozorňuje, že je potřeba aby se rodiče dokázali o dítě postarat a v tomto ohledu mu pomoci se vyrovnat s tímto traumatickým zážitkem.

Autoři Langmeier, Balach a Špitz (2000) uvádí pět typů osobnosti deprivovaného dítěte:

Děti lhostejné vůči lidem – dítě tohoto typu bývá apatické, je klidné a spokojené, má sníženou celkovou aktivitu, nenavazuje sociální vztahy a uzavírá se

Děti, které kontakt navazují příliš snadno – dítě tohoto typu rychle navazují kontakt s dospělými, chybí jim strach z cizích lidí, snaží se upoutat za každou cenu pozornost, rády se předvádějí, obtížně si osvojují nové návyky a dovednosti

Děti provokativního typu - dítě bývá agresivnější vůči druhým dětem i dospělým, snaží se upoutat za každou cenu pozornost, rády se předvádějí

Děti, které si našly náhradní uspokojení – dítě je pasivní, dochází zde k náhradě uspokojování citových a sociálních potřeb potřebami na nižší úrovni, například přejídání týrání zvířat, šikana

Děti relativně dobře přizpůsobené – dítě tohoto typu má svá citlivější, zranitelná místa, která se při větším zatížení mohou projevit.

Matějček (1999) poukazuje na to, že náhradní rodiče musí počítat se skutečností, že je spíše výjimkou, přichází-li do náhradní rodinné péče dítě, které by nebylo nějak poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí.

2.4 Ochrana dítěte

Každé dítě má právo na ochranu před násilím a zneužíváním, a to bez ohledu na jeho životní příběh a okolnosti. Hlavním cílem ochrany dítěte je zajistit mu vhodné podmínky pro to, aby mohlo prožít plnohodnotné a šťastné dětství. Příznivý vývoj je důležitý pro jeho budoucnost. Dle MPSV je ochrana dítěte *širším pojmem než sociálně-právní ochrana, zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly.*

Aby děti mohly prožít šťastně své dětství, je nutné jim zabezpečit ochranu a vhodné podmínky, což je i cílem a smyslem sociálně-právní ochrany dětí.

Dle Bubleové (2014) je sociálně-právní ochrana dětí zakotvena v mnoha právních předpisech, ve kterých je řešena v obecné rovině (např. Ústava České republiky, Úmluva o právech dítěte a další).

K nejvýznamnějším patří **zákon 89/2012 Sb.**, občanský zákoník, a **zákon č.359/1999 Sb.**, o sociálně-právní ochraně dětí.

Dle Špeciánové (2003) je nevýznamnějším mezinárodním dokumentem je Úmluva o právech dítěte, který vznikl v roce 1989 a vstoupil v platnost v roce 1990.

Pojem „blaho dítěte“ je uveden v článku 3 Úmluvy o právech dítěte, kterým je smluvním státním uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Lopatka (2001) ve své publikaci popisuje, že cílem tohoto dokumentu je zlepšování dětských osudů, že se tento dokument snaží podporovat a chránit práva dítěte vyrůstajícího

v normálních podmínkách, zároveň tento dokument zaručuje zvláštní ochranu práv dětí žijících v těžkých podmínkách a zdůrazňuje, že těmto dětem náleží zvláštní péče.

V zákoně 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně v §1 se uvádí, že sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- *ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu*
- *ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění*
- *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny*
- *zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*

Bubleová a Vránová (2011) zmiňují, že sociálně-právní ochrana dětí náleží bez ohledu na státní občanství všem dětem, které se nacházejí na území České republiky.

Dítětem se pro účely sociálně-právní ochrany rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud není zletilosti dosaženo dříve.

V zákoně 359/1999 Sb., je v §5 uvedeno, že „*předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“ (Česko, 1999)

Jak uvádí Bubleová (2014), pokud se rodiče nemohou starat o svoje děti, nezvládají nebo zanedbávají jejich výchovu, pak zodpovědnost za tyto děti přebírá stát. Úkolem orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, které vykonávají funkci opatrovníka dítěte, je snažit se, aby situace ohroženého dítěte byla vyřešena co nejdříve a v jeho zájmu tak, aby se dítě mohlo vrátit zpět do svojí rodiny.

Dle MPSV je hlavní zásadou činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí princip preventivního působení na rodinu, na rodinné vztahy – pokud jsou zasaženy v takové míře, že vyžadují působení veřejné moci. Důraz je kladen také na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy. (MPSV, 2014)

Orgány sociálně-právní ochrany jsou (§4, Zákona o sociálně-právní ochraně dětí):

- krajské úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní úřady a újezdní úřady,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí,
- Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu

Nejvíce kompetencí v sociálně-právní ochraně dětí je svěřeno, jak uvádí Bubleová (2011), soudům a z orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. V praxi se můžeme setkat s výrazem OSPOD (orgán sociálně-právní ochrana dětí)

3 NÁHRADNÍ VÝCHOVA

O náhradní výchově mluvíme, pokud je dítě z nejrůznějších důvodů odňato ze své vlastní rodiny a je vychováváno v náhradním prostředí. V případech, kdy dítě nemá možnost vyrůstat ve vlastní rodině, má právo na to vyrůstat v náhradní výchově. Náhradní výchova je uskutečňována formou ústavní péče a náhradní rodinnou péčí.

Náhradní výchovu popisuje Vyskočil (2014) jako dočasné, na sebe navazující opatření zajišťující osobní péči o nezletilé dítě v případech, kdy rodiče nechtějí nebo nejsou schopni se o dítě postarat.

Umístění dítěte do ústavního zařízení rozhoduje vždy soud, a to v případě, kdy je jeho řádný vývoj vážně narušen či ohrožen. Důvodem pro umístění dítěte do **ústavní výchovy** nemohou být bytové či majetkové poměry rodičů dítěte. Soud při rozhodnutí vždy zvažuje, zda není možnost svěření dítěte do péče jiné osoby, ústavní zařízení by měly být až krajním řešením. Dále dbá také na to, aby bylo dítě umístěno co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných blízkých osob dítěte.

Jak uvádí Bubleová (2011), soud je povinen předtím, než nařídí ústavní výchovu přezkoumat, zda pro dítě nelze zajistit náhradní rodinnou péči nebo rodinnou péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tyto formy mají totiž vždy přednost před ústavní výchovou.

Děti bývají umístěny v diagnostickém ústavu, nejdéle po dobu dvou měsíců, následně jsou umístěny v některém typu ústavního zařízení (dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav). Při náhlém odebrání dítěte z rodiny je umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Nejmenší děti mohou být umístěny v dětské domově do 3 let, dnes zpravidla nazývaná dětská centra.

Náhradní rodinnou péčí v České republice upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.“ (Nožířová, 2012, s.11)

Smutková (2007) uvádí, že posláním náhradní rodinné péče je umožnit dítěti, které nemůže vyrůstat ve vlastní biologické rodině, žít v prostředí, které se co nejvíce blíží přirozenému prostředí rodiny a zajistit mu tak lepší život.

3.1 Formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je jedna z možností, jak se postarat o dítě v případě, že jeho rodiče nejsou schopni se o něj z jakéhokoliv důvodu postarat. Hlavním cílem náhradní rodinné péče je zajištění nejlepšího zájmu dítěte. Matějček (1991, s. 31) ve své knize uvádí: „*Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kde je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“ Mezi nejdůležitější práva a povinnosti rodičů patří výchova a péče o dítě. V případech, že rodiče nechtějí či nemohou zajistit tuto rodičovskou odpovědnost, tak nastupují orgány sociálně-právní ochrany dětí. Úkolem je hledání optimálního řešení náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče má různé formy a délky trvání.

Jednotlivé formy náhradní rodinné péče se člení na pět základních typů a jsou upraveny zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

- *osvojení (adopce),*
- *poručenství (s osobní péčí),*
- *svěření dítěte do péče jiné osoby,*
- *pěstounství,*
- *pěstounská péče na přechodnou dobu.*

Osvojení (adopce)

Osvojení neboli adopce je nejdokonalejší forma náhradní rodinné péče. Matoušek (2008) uvádí, že se jedná se o poměr mezi dospělým osvojitelem a nezletilým osvojencem, který je podle platného práva České republiky totožný s poměrem mezi rodičem a dítětem. Manželé či nový osvojitel přijímají dítě za vlastní a disponují stejnými právy a povinnosti, jako vlastní rodiče. Cílem osvojení je založení vztahu mezi osvojitelem a osvojencem na takové úrovni, jako je přirozený pro rodiče a děti. Zároveň je podstatou vytvořit vztah opravdový, stabilní a harmonický pro osvojené dítě. Rodiče mají taktéž vyživovací povinnost. Dítě je podle nových rodičů také přejmenováno.

Zezulová (2012, s. 17) ve své knize říká: „*Dítě v osvojení se stává dítětem nových rodičů se vším všudy.*“

Poručenství

V tomto typu náhradní péče je poručník zákonným zástupcem dítěte. Bubleová (2014) ve své knize udává, že využití poručenství nastává v takových případech, kdy oba z rodičů nezletilého dítěte zemřeli, nebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. V situaci, kdy byl pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti nebo rodiče nezletilého ztratili způsobilost k právním úkonům. V některých případech však mohou o dítě i nadále pečovat. Novák a Gabriel (2008) uvádí, že při poručenství se stává poručník zákonným zástupcem dítěte. Mezi poručníkem a dítětem však nevzniká stejný poměr jako mezi rodiči a jejich vlastními dětmi.

Svěření dítěte do péče jiné osoby

V zákoně č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník se hovoří o této formě v §953-957. Je zde uvedeno, že *pokud nemůže dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka a toto rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení. Má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. (Česko, 2012)*

Jak doplňuje Bubleová (2014), soud vymezí při rozhodování o svěření dítěte do výchovy všem osobám práva a povinnosti vůči dítěti.

Ostatní práva a povinnosti jsou tak jasně vymezené soudem. Biologickým rodičům však zůstává vyživovací povinnost a rodičovská zodpovědnost je omezena soudem. Pečující osoba nemá nárok na finanční odměnu za péči a výchovu svěřeného dítěte. Na tento případ se vztahují pouze dávky peněžité pomoci v mateřství a rodičovský příspěvek, pokud na ně osoby mají nárok.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato péče představuje dočasné řešení situace dítěte v krizovém období jeho života a smyslem je poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem. Dle Pazlarové (2016) se dítě do tohoto typu péče svěřuje pouze na nezbytně nutnou dobu, a to maximálně na jeden rok a jednou za 3 měsíce soud přezkoumává opodstatněnost umístění dítěte.

Bubleová (2014) uvádí, že cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je v první řadě poskytnout rodičům čas na upravení jejich poměrů. Jedná se hlavně o to, aby se dítě dokázalo vrátit zpět do biologické rodiny, která bude opět schopna se o dítě starat.

V opačném případě je cílem najít jinou vhodnou a stabilní rodinu. Vyskočil (2014) dodává, že se jedná o institut krizový a pouze přechodný.

Tato forma náhradní rodinné péče je psychicky náročná, protože pěstoun musí po uplynutí doby přerušit vzniklé vazby s dítětem. Tato situace může být pro dítě i pěstounky z hlediska psychiky velice náročná.

Pěstounství

Pěstounská péče je další z forem náhradní rodinné péče a bude jí věnována následující podkapitola.

3.2 Pěstounská péče

Cílem pěstounské péče je zajistit péči v rámci náhradního rodinného prostředí. Dítě nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, protože se jeho rodiče o něj nejsou schopni z různých důvodů starat. Pěstounská péče se vždy upřednostňuje před péčí o dítě v ústavech nebo jiných ústavních zařízeních. Bubleová (2018, s. 7) doslova uvádí: „*Děti svěřené do pěstounské péče zpravidla své rodiče znají, předpokládá se tedy i styk rodiče s dítětem.*“

Právní úpravu pěstounské péče jako jedné z forem náhradní rodinné péče obsahuje občanský zákoník ve stávajícím znění zákona č. 89/2012 Sb. a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Autoři Gabriel a Novák (2008) uvádí, že tato forma náhradní rodinné péče může představovat pro deprivované dítě terapeutické prostředí.

„*Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí zletilostí dítěte. Může být zrušena rozhodnutím soudu, přičemž soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů, učiní tak však vždy, jestliže o to požádá pěstoun.*“ (Vyskočil, 2014, s. 10)

Upřednostňuje se zde právo dítěte na to, aby vyrůstalo v rodině než právo rodičů na to být rodiči. Dítě bývá svěřeno do pěstounské péče na tak dlouhou dobu, dokud nejsou schopni biologičtí rodiče opět plnit své povinnosti vůči dítěti. Bubleová (2018) dodává, že se jedná o dlouhodobou nebo krátkodobou péči, pokud si rodiče upravili své poměry a dítě se tak může vrátit zpět do své vlastní rodiny. Matějček (1999) ve své publikaci uvádí, že pěstounem se může stát pouze fyzická osoba nebo může být svěřeno dítě do pěstounské péče manželů. Autoři Gabriel a Novák (2008) uvádí, že pěstounská péče představuje typ náhradní rodinné péče, kde se pěstoun o dítě stará a současně zodpovídá za jeho výchovu.

Mezi pěstounem a dítětem z právního hlediska, jak konstatuje Bubleová (2018) nevzniká stejný poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem jako v případě osvojení. Dále uvádí, že tato forma náhradní rodinné péče se týká zpravidla dětí, které nejsou vhodné k adopci a pěstounům nevzniká vyživovací povinnost ani rodičovské právo.

Pěstoun má povinnost informovat vlastní rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. K výkonu mimořádných záležitostí nebo závažných rozhodnutí (vyřízení cestovního dokladu, plánovaná operace, volba školy), musí pěstoun žádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. V případě, že rodič odmítá dát souhlas, není znám jeho pobyt nebo je pěstoun přesvědčen, že rozhodnutí není v zájmu dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

Občanský zákoník upravuje obecně rozsah práv a povinností pěstouna ve vztahu k dítěti. *„Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat. Pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech.“* (Česko, 1999)

Pěstoun má dále povinnost *„udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak.“* (Česko, 1999)

Pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost, jak uvádí Bubleová (2018). Hmotné zabezpečení dítěte zajišťuje stát. Pěstounům, kteří pečují o dítě v pěstounské péči, náleží od státu přiměřená odměna ve formě dávek pěstounské péče. Rodiče dítěte zároveň plní svou vyživovací povinnost k rukám úřadu.

Dávkami pěstounské péče jsou:

- *příspěvek na úhradu potřeb dítěte*
- *odměna pěstouna*
- *příspěvek při převzetí dítěte*
- *příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla*
- *příspěvek při ukončení pěstounské péče* (Česko, 1999)

Pěstoun má právo na využití dalších sociálních dávek ze systému státní sociální podpory či dávek pomoci v hmotné nouzi při splnění obecně platných podmínek.

Při společné pěstounské péči manželů náleží dávka pěstounské péče jen jednomu z manželů určenému na základě jejich dohody. Bubleová, (2018, s. 35) uvádí: „*odměna je projevem díky a uznání osobě, která pečuje o dítě svěřené do pěstounské péče. Je v podstatě mzdou za péči o dítě, které přijímá do své rodiny. Odměna pěstouna se považuje za příjem ze závislé činnosti. Z odměny se odečítá záloha na daň a sociální a zdravotní pojištění.*“

Přijatým dětem je umožněno rozvíjet vztahy s pěstounem a jeho rodinou. Pěstoun v plném rozsahu zodpovídá za výchovu dítěte. V případě, že dojde k úmrtí jednoho z pěstounů, dítě zůstává v pěstounské péči pozůstalého manžela.

Na vyhledávání vhodné rodiny pro konkrétní dítě, které má být umístěno v pěstounské péči, se podílí celá řada odborníků. Jak uvádí Pazlarová (2016), je důležité zájemce o děti před jejich přijetím do rodiny důkladně prověřit a je nutné, aby zájemci prošli přípravou. Důkladná příprava žadatelů slouží ke snížení rizika ohrožení nově vznikajících rodin. Žádost o zprostředkování může podat fyzická osoba, která je občanem České republiky a má zároveň na jejím území trvalý pobyt.

Proces zprostředkování a svěřením dítěte do pěstounské péče je upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zprostředkování pěstounské péče je náročné a zdlouhavé, obnáší mnoho důležitých kroků. Bubleová (2018) ve své publikaci zprostředkování uvádí:

- *Podání žádosti* – žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a to v místě trvalého pobytu žadatele
- *Posuzování žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností* – Obecní úřad nejdříve shromáždí potřebné doklady žadatelů pro zprostředkování a založí spisovou dokumentaci o žadatelích. Po shromáždění všech potřebných dokumentů zašle obecní úřad kopie dokumentů krajskému úřadu
- *Posuzování žadatelů krajským úřadem* – krajský úřad posuzuje žadatele posudkovým lékařem. Následuje psychologické vyšetření. Žadatelé se účastní přípravných kurzů na přijetí dítěte. Po skončení příprav proběhne závěrečné posouzení žadatelů

- *Rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence* – Krajský úřad vydá odborné posouzení o zařazení či nezařazení do evidence žadatelů pro zprostředkování náhradní rodinné péče.
- *Výběr rodiny pro dítě* – Krajský úřad vede evidenci dětí a výběr rodiny se odvíjí od potřeb dítěte a schopností pěstounů.
- *Navazování kontaktu s dítětem* – Krajský úřad osloví vybranou rodinu. Ta je seznámena s dokumentací dítěte a je zprostředkován osobní kontakt s dítětem.

3.3 Dítě v pěstounské péči

Minulost dítěte má na jeho budoucnost velký vliv. Každé dítě, které vyrůstá v náhradní provází nelehká situace a nese s ním celý jeho život. Bubleová, Frantíková a Vránová (2011) uvádí, že každé dítě je individuální a každé reaguje odlišným způsobem ve stejných situacích. Přesto však lze očekávat podobné reakce.

Rozdíl mezi dítětem, které vyrůstá v náhradní rodině a dítětem které vyrůstá v biologické rodině je zásadní rozdíl v tom, že dítě v náhradní rodině nemůže vyrůst s osobou, která ho porodila, tím vzniká problém. Mateřská postava by dítěti měla poskytovat pocit jistoty, bezpečí a důvěry. Důsledkem toho vznikají deprivace a další problémy ve vývoji dítěte.

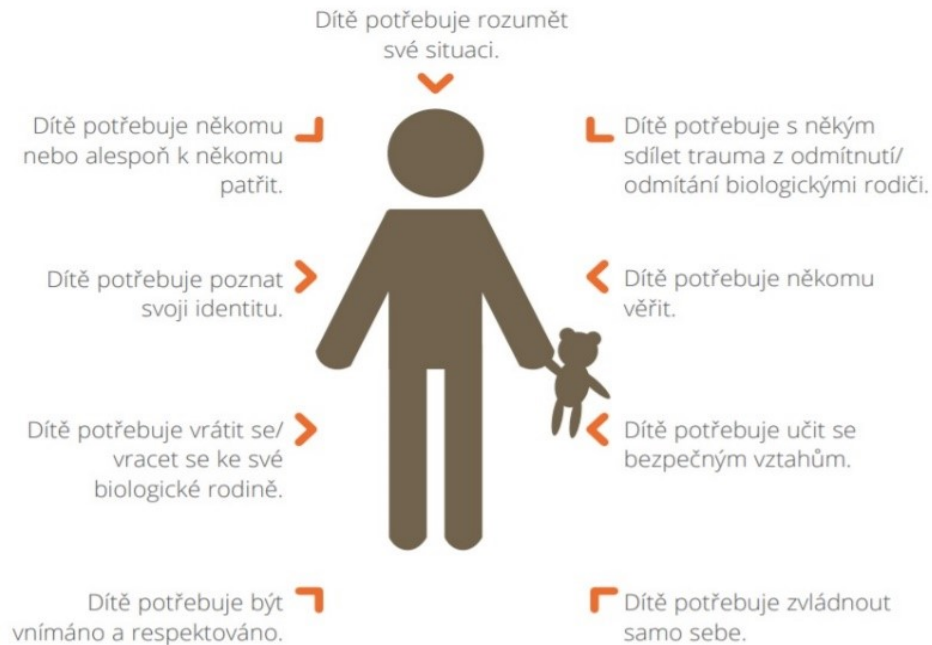
Každé dítě vyrůstající v náhradní rodině by pro úspěšný život mělo pochopit svoji minulost, znát svůj životní příběh, aby tak mohlo pokračovat v životě bez dalších narůstajících nejistot a obav.

Jurajdová (2015) ve své knize uvádí rozdělení příznaků citové deprivace na „neviditelné handicap“, mezi které patří handicapy vzniklé kvůli prožitým traumatizujícím zážitkům, jako například týrání, zneužívání nebo zanedbávání.

Druhým typem jsou „viditelné handicap“, to jsou důsledky například závislosti na návykových látkách rodičů, mezi důsledky závislosti rodičů patří třeba ADHD, FAS, fyzické či mentální postižení.

Děti vyrůstající v pěstounské rodině mají specifické potřeby, jsou to:

Obrázek 1 Potřeby dítěte (Jurajdová, 2015, s. 6)

K těmto potřebám patří osobité projevy chování, které vznikly kvůli tomu, že děti nemají zkušenost z běžného života v rodině.

Jurajdová (2015, s.6) popsala také specifické potřeby těchto dětí:

- *Dítě má potřebu specificky zlobit, specificky poutá pozornost (ubližuje si).*
- *Dítě má potřebu specificky se dožadovat, domáhat se (krade).*
- *Dítě má potřebu klást specifické otázky (Máš mne rád/a?).*
- *Dítě má potřebu být provázeno a ujišťováno (nemá potřebu být litováno).*
- *Dítě má potřebu specificky vnímat skutečnosti, svoji minulost (vytváří si své fantazie), ale i svoji budoucnost.*
- *Dítě má potřebu sebevědomí (obviňuje se, podceňuje se, klade si různé věci za vinu, bojí se).*
- *Dítě má potřebu rozlišovat mezi chováním a emocí (lásku si nelze zasloužit tím, že je někdo hodný).*

Individuální plán ochrany dítěte

Je to dokument, který zpracovává obecní úřad s rozšířenou působností. Při vypracování individuálního plánu spolupracuje s obecním úřadem rodina, dítě samotné a odborníci, kteří se podílejí na řešení problému. Individuální plán ochrany dítěte dle Zákona č. 359/1999 Sb., *O sociálně-právní ochraně dětí vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.*

Individuální plán ochrany dítěte by měl být vypracován do jednoho měsíce od počátku poskytování sociálně-právní ochrany dítěti a jeho rodině.

Individuální plán ochrany dítěte je obsažen v dohodách o výkonu pěstounské péče.

Dohody o výkonu pěstounské péče

Rodiny, které mají dítě svěřené do pěstounské nebo poručenské péče a osoby v evidenci mají nárok na odbornou pomoc. Pazlarová (2016) popisuje cíle dohody jako určení rozsahu podpory nabízené rodinám. Jedná se zejména o zprostředkování odborné pomoci ze strany terapeutů, psychologů a dalších odborníků, zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě, zprostředkování bezplatné možnosti zvyšování znalostí a kompetencí a další. Dohoda musí být v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Bubleová (2018) uvádí, že jsou dohody sepsány na základě návrhu obecního úřadu s rozšířenou působností dle trvalého bydliště osoby, a to zpravidla ve lhůtě 30 dnů ode dne rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče.

Autoři Gabriel a Novák (2008) uvádí, že před vydáním rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření OSPOD, zda se jeví pěstoun jako vhodná osoba k výchově. Soud dítě svěří do pěstounské péče jen v takovém případě, že osoba pěstouna poskytuje záruky toho, že dítěti bude poskytnuta řádná výchova. Zprostředkovaná náhradní rodinná péče je typická tím, že prochází náročným procesem posuzování, kdy OSPOD zkoumá sociální zázemí, zdravotní stav, výchovné předpoklady a psychický stav pěstounů.

3.4 Přijetí a adaptace dítěte

Adaptace přijatého dítěte v pěstounské rodině je jedním z psychicky nejnáročnějších úkolů. Týká se všech členů rodiny včetně širší rodiny pěstounů. Vágnerová (2012) ve své publikaci uvádí, že pro náhradní rodiče je proces přijetí a adaptace dítěte dlouhodobý a vyčerpávající proces, který v nich může vyvolat pocity beznaděje a bezmoci, protože tento proces nemohou nijak ovlivnit, což potvrzuje také Matoušek (2017) který uvádí, že život mimo rodinu vlastní, je vždy provázen nějakým traumatem nebo špatnou zkušeností dítěte. Právě minulé zkušenosti mohou spokojenost dítěte v mnohém ovlivnit. Rodina tak může být konfrontována s následky životního příběhu dítěte, který nemohou ovlivnit. „*Okamžik příchodu dítěte do pěstounské rodiny bývá spojený s radostí, očekáváním a trochou obav či nejistot, které jsou zcela přirozené. Proces adaptace probíhá nejen na straně dítěte, ale i pěstounů, příp. dalších členů rodiny. Rozdílný je průběh adaptace podle věku dítěte a jeho aktuálního stavu, složení rodiny apod. Délku adaptační fáze ovlivňuje řada faktorů, ovšem vždy se jedná o proces, jehož délka se počítá na měsíce.*“ (Pazlarová, 2016, s. 65)

Dítě přichází do zcela nového prostředí a nemá představu o tom, jak to tam funguje. Dítě se může dostat také do situace, kdy celou řadu věcí nezná a nemá s nimi zkušenosti. Gabriel a Novák (2008) uvádějí, že adaptace v sobě skrývá celou řadu faktorů, který přímo ovlivňuje proces adaptace. Jedním z nich je **věk dítěte**. Obecně platí, že čím starší dítě je, tím delší potřebuje čas, protože je pro něj adaptace na novou rodinu obtížnější. Pro děti nejmladšího věku je adaptace o něco jednodušší, k čemuž Pazlarová (2016, s. 65) uvádí, že u dětí kojeneckého věku lze usnadnit dodržováním jeho denního režimu, postupným zvykáním na všechny změny. Je dobré o dítěti zjistit informace o jeho návycích, dítěti může adaptaci také ulehčit asociace bezpečného prostředí prostřednictvím oblečení, hraček a další věci spojené se známými pocity.

Zezulová (2012) zmiňuje problematiku v navázání úspěšného vztahu, to bývá výsledkem následné adaptace a její celkové úspěšnosti. Navázání úspěšného vztahu je klíčem ke šťastnému a spokojenému soužití pěstounů a dítěte v náhradní rodině. Vytvoření vztahu je velice zásadní pro budoucnost celé rodiny. S úspěšným soužitím souvisí faktor týkající se trávení volného času, který by měl být uspokojivý pro obě strany. Jak ve své publikaci uvádí Pazlarová (2016), zejména pro starší děti by měl být společný čas znamenat příjemně společné chvíle, které prohloubí citovou vazbu a citové bezpečí v rodině.

Nejedná se přitom jen o dovolené a výlety a další mimořádné aktivity. Pro děti je důležité, aby cítilo zájem ze strany rodičů, aby se nebálo se rodičům svěřit s běžnými věcmi. Každé

dítě potřebuje cítit bezpečí a lásku, proto je potřeba, aby se cítilo bezpečně. Důležitou složkou je také **školní prostředí**, do kterého přijaté dítě školního věku musí jít co nejdříve po příchodu do nové rodiny a představuje to pro něj složitý proces. Pazlarová (2016) uvádí, že je důležité informovat školu o situaci dítěte a o případných speciálních potřebách dítěte. Navázání důvěry se promítá také ve školním procesu, a to z toho důvodu, aby se dítě nebálo sdělovat případné problémy sučením nebo u starších dětí problémy s třídním kolektivem, když by se dostalo do problému například skrz svůj původ a rodina zde dokázala včas zasáhnout a zamezit tak vzniku případných problémů v osobnostním vývoji dítěte.

Zezulová (2012) uvádí fáze, které provází proces přijetí a adaptace. Jednu z největších a nejdůležitějších rolí hraje **první kontakt** s dítětem a je přímo nutné reagovat klidně a radostně. Jedná se o fáze poznávání, uvolnění a přijetí. Fáze **poznávání** je důležité zachovat stálost a pevnost celého rodinného prostředí. Dítě se potřebuje s prostředím sblížit a stejně tak s novou rodinou. Proto je důležité nezvat do příbuzné a známé hned v této fázi, což by mohlo narušit jeho celou důvěru. Druhou fází je **uvolnění**, kdy dítě zjišťuje jeho místo v rodině a prostředí obecně. Zkušenosti dítěte v mnohém mohou tuto fázi ovlivnit. Zezulová (2012, s. 40) k této fázi doplňuje: „*Po určité období dítě pochopí a vycítí, že toto je jeho nový domov, a začne testovat jeho stabilitu.*“

Třetí fází adaptace je **přijetí**. Pokud dítě disponuje pocitem, že je přijato takové, jaké je, tak přijímá i nové prostředí a novou rodinu. Dítě si začne ke členům rodiny vytvářet citové vazby.

Pokud jsou tedy dítěti naplňovány v pěstounské rodině všechny jeho potřeby, jedná o úspěšnou adaptaci dítěte v nové náhradní rodině.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Na předchozí teoretickou část, ve které jsem se zabývala rodinou, ohroženým dítětem, jeho potřebami a náhradní rodinnou péčí, navazuje praktická část.

Bakalářská práce se zabývá problematikou života dětí v náhradní rodinné péči. V této práci budu zkoumat dospělé osoby, které byly v raném dětství odebrány z biologické rodiny, nějakou dobu pobývaly v ústavní péči a později byli umístěni do náhradní rodiny, kde u náhradních rodičů vyrůstali až do své zletilosti nebo svého osamostatnění. Ve svém výzkumu budu zjišťovat jejich zkušenosti se životem v pěstounské péči.

Před výzkumem jsem zjišťovala, zda byly provedeny nějaké výzkumy, které by se zaměřovaly na problematiku a zpětný pohled těchto dospělých osob na jejich vyrůstání a život v náhradní rodině. Existuje mnoho výzkumných analýz zabývajících se pěstounskými rodinami nebo analýzy zaměřené na potřeby pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami a jiné. Analýza zabývající se přímo zážitky těchto dospělých, který žili u náhradních rodičů konkrétně v pěstounské péči zaměřená na jejich život a zkušenosti s pěstounskou péčí doposud nebyla realizována.

Pro zpracování výzkumu jsem si vybrala metodu kvalitativního výzkumu.

V následujících kapitolách popíšu cíle výzkumu, výzkumné otázky, výzkumný soubor, metodu sběru dat a nástroje sběru dat. V závěru praktické části se zaměřím na analýzu dat a na shrnutí výzkumu.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této bakalářské práce je

Zjistit a interpretovat zkušenosti dospělých s vyrůstáním v náhradní rodinné péči.

Dílními cíli je zjistit, jak ovlivnila pěstounská péče osobnost přijatých dětí, zda jsou náhradní rodiče schopni nahradit biologické rodiče, analyzovat vztahy dětí s vlastní rodinou, zjistit jak se dokázali začlenit do komunity a jaké měly děti výhledy do budoucna a zda se shodují se skutečností.

4.2 Výzkumné otázky

Z výše uvedených výzkumných cílů vychází dílní výzkumné otázky:

- Jaký měla pěstounská péče dopad na osobnost přijatých respondentů?
- Do jaké míry dokázali náhradní rodiče nahradit rodiče biologické?

- Jaké mají respondenti vztahy s biologickou rodinou?
- Jak se respondenti dokázali začlenit do společnosti
- Jaké měli respondenti plány po ukončení pěstounské péče a shodují se se skutečností?

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří 7 respondentů, jedná se o respondenty, kteří byli odebráni v dětství z vlastní biologické rodiny. Kritériem bylo vybrat respondenty, kteří žili v náhradní rodině minimálně 15 let a jsou starší 20 let. Některé respondenty jsem osobně znala, další respondenty jsem oslovila na základě doporučení již vybraných respondentů. Výzkumný soubor tvoří 4 ženy a 3 muži. Respondenti se pohybují mezi 21 – 30 lety. Všichni respondenti jsou z Jihomoravského kraje. Oslovila jsem 9 respondentů, 2 z nich mi poskytnout rozhovor odmítli. Pro zachování anonymity respondentů nebudou v práci uvedena jména, příjmení, místa bydliště a další osobní údaje, které by mohly narušit soukromí respondentů.

Tabulka 1 Popis respondentů

	Věk	Doba v NRP	Vzdělání	Profese
Respondent 1	25 let	18 let	Vyšší odborné	Student bc.
Respondent 2	27 let	19 let	Vysokoškolské	Asistent pedagoga + student Ph. D.
Respondent 3	23 let	22 let	Střední s maturitní zkouškou	Skladník
Respondent 4	21 let	18 let	Střední s výučním listem	Opravář zemědělských strojů
Respondent 5	30 let	18 let	Vysokoškolské	Stavební inženýrka
Respondent 6	29 let	24 let	Vysokoškolské	Pedagog
Respondent 7	26 let	15 let	Střední s výučním listem	Dělnice

4.4 Metoda sběru dat

Pro svůj výzkum jsem využila metodu kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum Hendl (2016, s. 46) definuje jako „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje se o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ Metodou sběru dat pro můj výzkum je hloubkový rozhovor a formou je polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor je jednou z nejpoužívanějších metod v kvalitativním výzkumu. Jednotlivé otázky rozhovoru jsem si rozdělila do okruhů, aby byla snazší orientace v otázkách. Miovský (2006, s. 159) uvádí „*obvykle je možné zaměřovat pořadí, v jakém se okruhům*

věnujeme, a dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali využitost rozhovoru.“ Při případných nejasnostech v některých otázkách jsem se mohla respondentů doptávat. Otázky byly sestaveny tak, aby odpovídaly stanoveným cílům.

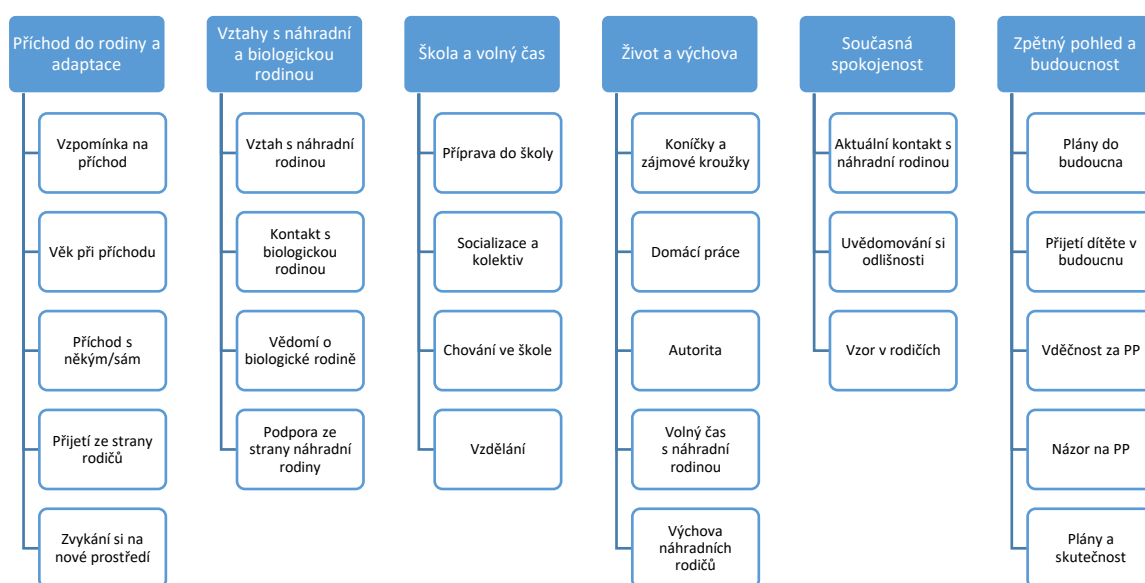
4.5 Nástroje sběru dat

Polostrukturované rozhovory probíhaly v období celého února a části března 2021. Před uskutečněním mého výzkumu jsem respondenty krátce seznámila s tématem mé bakalářské práce, objasnila jsem jim, co je cílem mého zjišťování a požádala je o spolupráci. Dále jsem jim vysvětlila, jak bude rozhovor probíhat. Představila jsem jim krátce školu a obor, který studuji. Před samotným rozhovorem jsem jim řekla, že všechny rozhovory budou nahrávány, bude však zachována jejich anonymita a jména respondentů nebudou uvedena. Několik respondentů bylo osloveno přímo, jiní pomocí sociálních sítí. Rozhovory jsem uskutečnila osobně v soukromí v domácnostech respondentů. Setkání jsem měla naplánované do čtyř týdnů. Přes časovou vytíženost některých respondentů se doba výzkumu protáhla na 6 týdnů. Po uskutečnění všech rozhovorů jsem všem účastníkům poděkovala za ochotu a čas, který mi věnovali a tím mi pomohli k vypracování mé praktické části. Rozhovory, které jsem si doslovně přepsala, byly dále upraveny pomocí otevřeného kódování.

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ROZHovorŮ

V této kapitole se budu zabývat analýzou dat, které jsem získala za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s respondenty, kteří vyrůstali v pěstounské péči. Prvním krokem bylo to, že jsem si nahrála rozhovory pomocí mobilního telefonu. Poté jsem si rozhovory doslovně přepsala a pokračovala jsem dalším krokem, kterým bylo otevřené kódování. Postupovala jsem dle knihy Strausse a Corbinové (1999, s. 43), kteří tento postup popisují jako „část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech údajů reprezentovaných.“ Z vytvořených kódů jsem si vytvořila kategorie, do kterých jsem jednotlivé kódy přiřadila podle souvislosti. Pro lepší orientaci a přehlednost jsem si jednotlivé kódy barevně oddělila. Vzniklé kódy a již přiřazené kategorie můžeme vidět v tabulce níže.

Obrázek 2 Schéma kategorií a kódů

5.1 Příchod do rodiny a adaptace

V prvním okruhu jsou zahrnuty kódy týkající se příchodu do nové rodiny a postupné adaptování se na nové prostředí a rodinu. Správná adaptace je klíčová pro budoucí fungování celé rodiny.

Kategorie obsahuje kódy: vzpomínka na příchod, věk při příchodu, příchod s někým/sám, přijetí ze strany rodičů, zvykání si na nové prostředí.

Prvním důležitým aspektem je příchod dítěte do nové rodiny. Dítě poprvé přichází do kontaktu s lidmi, kteří ho vychovávají, budou mít na dítě největší vliv a budou utvářet jeho osobnost, dítě se s novou rodinou sžívá a tvoří si v ní své místo. Příchod do rodiny a první momenty v novém domově si většina respondentů nepamatuje, což lze přisuzovat nízkému věku dětí při příchodu, kdy se věková hranice pohybovala kolem 2 let. Dva respondenti si však příchod do rodiny matně vybavují, těmto dětem bylo 6 a 7 let. Respondentka 1 uvádí: „*pamatuji si, že když jsem přišla do rodiny, měla jsem 7 roků a myslím, že začínaly prázdniny*“. Respondent 2 zase popisuje: „*Pamatuju si spíš jako tak obecně na nějaké počátky toho příchodu, pamatuju si dokonce jako dobu i v děcáku i před děcákem, takže vím že jako zhruba, co bylo z mého pohledu tak pamatuju si, že jsem se tady cítil dobře.*“ Co se týče příchodu, dalším důležitým aspektem v úspěšné adaptaci je také to, zda respondenti do rodiny přišli sami, nebo se sourozencem, což samozřejmě ulehčuje celý proces adaptace, protože dítě do rodiny přichází s nejbližším člověkem, kterého dosud měl, s člověkem, se kterým vyrůstá odmalička a se kterým má silné emoční pouto. Tři respondenti (3, 6, 7) uvádí, že přišli do rodiny sami, další respondentka (5) uvádí, že přišla do rodiny sice sama, ale po narození její biologické sestry přišla do této rodiny i sestra. Doslova uvádí respondentka 5: „*No já jsem přišla sama a potom přišla sestra, která je moje pravá biologická sestra, tak přišla vlastně jakmile se ona taky narodila, takže 2 a půl roku po mně.*“ Další tři respondenti (1, 2, 4) vypověděli, že do náhradní rodiny přišli spolu se svým biologickým sourozencem. K úspěšnému vztahu mezi pěstouny a přijatými dětmi dopomáhá také fakt, jak se dokázali do rodiny adaptovat a jak byly rodinou přijaty. Adaptace slouží k navázání důvěrných vztahů mezi pěstounem, jeho širší rodinou a přijatým dítětem. Téměř všichni kromě jedné respondentky (5) se shodli na tom, že rodina je přijala bez větších komplikací a zvládli se tak do rodiny adaptovat bez obtíží. Respondentka 5 sice uvádí, že přijetí proběhlo bez problémů, nicméně s odstupem času přijetí vnímá odlišně, doslova tvrdí: „*Já myslím, že mě přijali dobře, protože mně byly 2 měsíce, protože se každý asi těší na miminko, žejo. Ale myslím si, že v tom širším spektru mně úplně nepřijali tak jak ty ostatní, to pociťuju až teď, jakoby že ty ostatní sestřenky a bratrance všichni berou jinak. Jako mají mě rádi, ale já cítím, že jinak.*“ Dalším důležitým hlediskem ke správné adaptaci je to, zda má nově přijaté dítě připravený pokojíček a zda má pokojíček sám, případně se sourozencem, se kterým do rodiny přichází. V případě, kdy dítě přichází do rodiny se svým sourozencem přímo z ústavního zařízení, je soužití sourozenců v jednom pokojíčku důležité, protože si navzájem děti dodávají jistotu, odbourávají společně zábrany a nemají strach v prvních dnech v novém domově.

Pokojíček by měl pro dítě znamenat bezpečné místo, kde je to jen jeho, kde má svoje soukromí a kde se dítě cítí dobře, je důležité dítěti připravit prostředí, které pro něj znamená bezpečí a jistotu, takové prostředí však často v ústavních zařízeních dětem tolik chybí. Často jsou totiž v zařízeních ústavního typu obyčejné, chladné průchozí pokoje, bílé stěny, a ve většině případů dítě sdílí pokoj s více dalšími dětmi, a to narušuje jejich soukromí což potvrzuje respondentka 1, která popisuje: *„...pokojíček jsem měla společně se svou sestrou a byl krásný, měly jsme konečně krásně barevný pokoj, polepený obrázky, na stěnách plakáty, postele, stůl, skříň, prostě nádherný, ale sama bych se tam asi bála, byla jsem ráda, že jsem byla se sestrou.“* Potřebu sdílení jednoho pokoje se sourozencem potvrzuje také respondent 3, který popisuje následující: *„Pokoj sem měl s bráchů, potom sem měl pokoj sám, ale líp mně bylo v pokoji s bráchů“*. Všechny tyto jevy, kterými se přijaté dítě projde, a hlavně jejich průběh má vliv na celkovou adaptaci a zvykání si na nové prostředí. Respondenti, kteří do rodiny přišli ve velmi nízkém věku si proces zvykání na prostředí nepamatují, respondentka 1 uvedla, že si na nové prostředí zvykla bez větších obtíží a docela rychle, protože byla vděčná že má rodinu, respondent 2 popisoval proces zvykání si na prostředí a na domov následovně: *„co se týče jako nějakého podvědomého přizpůsobení se, že jako už se nemusím bát o to, jestli budu mít nějaké jídlo, nebo kolik toho budu mít, jestli si ho budu muset schovat, možná jako nějakých 5-6 let ...“* a k tomu dodává *„když vím co mi vždycky vyprávěla vždycky mamka tak jsem si prý zvykal huř, prý jsem se chtěl vracet, a prý jsem jako odmítal veškerou péči, veškeré vaření, vždycky co dělala tak bylo všechno špatně, takže z jejího pohledu to bylo všechno špatně, a huř jsem se tady přizpůsoboval, ale z mého pohledu jsem byl rád, takže nevím, jako děcko si to zpětně zkresluješ“*. Z výpovědí respondentů vyplývá, že čím mladší věk dítě přicházejícího do náhradní rodiny je, tím je snazší pro dítě adaptace na prostředí a na novou rodinu, protože přichází do rodiny ve věku, kdy nemá dostatečné kompetence k tomu uchovávat si vzpomínky a nemá na něj přechod do jiného prostředí tak zásadní vliv jako je to u dětí staršího věku. Respondenti staršího věku si příchod do nové rodiny spojují s příjemnými pocity. Stejně tak se respondenti shodují na tom, že pro ně bylo velkou výhodou a k dobré adaptaci jim dopomohlo také to, že do rodiny přišli s biologickým sourozencem a sdíleli tak stejný prostor, pocity, byli si tak v rodině jistější a cítili se v ní bezpečněji.

5.2 Vztahy s náhradní a biologickou rodinou

Druhá kategorie se týká vztahů s náhradní a biologickou rodinou. V životě každého dítěte totiž hraje rodina jednu z nejdůležitějších rolí, u odebraných dětí je velký vliv biologické rodiny na rozdíl od dětí z běžných rodin. Proto jsem se zaměřila na analýzu vztahů mých respondentů s náhradními a biologickými rodinami.

Kategorie obsahuje kódy: vztah s náhradní rodinou, kontakt s biologickou rodinou, vědomí o biologické rodině, podpora ze strany náhradní rodiny

Kritickým obdobím života dětí v náhradní rodinné péči je období, kdy si děti uvědomí, že mají odlišný původ než děti z normálních rodin, většina přijatých dětí dříve nebo později začne pátrat po svém původu, vyhledávat kontakt se svou biologickou rodinou, ať už kvůli touze najít své biologické rodiče, znát svůj životní příběh a nebo jen poznat historii své rodiny. Ať už jde o jakýkoliv důvod, kontakt s biologickou rodinou dokáže nabourat chod fungující náhradní rodiny. Bohužel často dochází k velkému zklamání po tom, co dítě pozná své biologické příbuzné, zejména rodiče, jelikož se očekávání neshodují s realitou. O čemž vypovídá zkušenost respondentky 5, která udává: *„Kontakt jsem vyhledávala, chvíli jsem byla v kontaktu s otcem, ale potom co jsem zjistila, že je psychicky nemocný tak jsem kontakt ukončila a už nejsem v kontaktu.“* Zároveň také zdůrazňuje, že s rodiči nechce mít žádný vztah ani v budoucnu. O rodičích se vyjadřuje respondentka 1, která říká: *„asi žádný vztah s rodičema nemám, rodiče jsem viděla když jsem byla malá a asi mi to stačilo, nikdy jsem kontakt nevyhledávala a do budoucna asi ani nevyhledám, to by se muselo stát nevím co“* Další respondent vypověděl, že sice v kontaktu s biologickou rodinou je, nicméně realita a očekávání byly odlišné, doslova respondent 2 tvrdí: *„otec už není mezi námi a matka ještě žije, takže viděl jsem se s ní, nicméně je strašně divné, nebo viděl jsem i tu svou biologickou rodinu, takže strýce, tety a mám tam i sestřenici a bratrance, ale je strašně divné jako udržovat vztah jako se dvěma rodinami, doteďka jsem měl jednu a teďka eemm.. mít tu druhou rodinu, a ta ke mně cítí nějaké pouto, ale já tam to pouto necítím, já jsem s nima nevyrostal, nebo vyrůstal jsem s nima prostě krátkou dobu, pak už si nepamatuju, takže bohužel necítím tam takové pouto jako tady ke své náhradní rodině, takže“* Další respondent (3) popisuje, že se s biologickými rodiči zná, lepší vztah má s otcem, ale nemá potřebu a kontakt s biologickou rodinou nevyhledával. Jeden respondent (4) udává, že s biologickými rodiči nemá vůbec kontakt a ani netuší, kde jsou a kdo jsou. Jak je patrné z výpovědí respondentů, vztahy s biologickými rodiči vnímají jako bezvýznamné a neberou je ani jako rodiče, ale cizí osoby, jak potvrzuje respondentka 7,

kteřá říká „*Mamka už nežije, ta byla nemocná a otec, ten mě akorát zplodil a ten se nezajímá, ale vím kdo to je.*“ Lépe respondenti vnímají vztah se svými sourozenci, kdy například respondentka 1 udává: „*Třeba vím, že mám sourozence, kterých je hodně, jsem momentálně v kontaktu se třemi sestrami a máme v plánu s poznat i osobně, těším se na ně.*“ Respondentka 5 uvádí, že má se sourozenci hezký vztah a respondentka 6 vypovídá „*Hledala jsem pomocí sociálních sítí. S některými jsem ve virtuálním kontaktu. V osobním kontaktu nejsem s nikým kvůli vzdálenosti bydliště.*“ Naopak respondent 4 říká „*vůbec o nich nevím, vůbec nevím kdo jsou ani kde jsou.*“, což lze přisuzovat k tomu, že respondent 4 přišel do náhradní rodiny v 1 roku života, tudíž byl od biologické rodiny separován ihned, tudíž necítil žádnou potřebu k tomu kontakt vyhledávat. Téměř všichni respondenti se shodují na tom, že mají s náhradními rodiči pěkný vztah i po ukončení pěstounské péče, mají u rodičů vždycky dveře otevřené, jak uvádí respondentka 1: „*Vztah jak s mamkou tak tatškou mám ten nejlepší. Vždy když jsem potřebovala nebo potřebuji, tak jsou ochotni mi se vším pomoci.*“ O stejných pocitech vypovídá také respondent 2, který říká: „*Velmi dobrý, když přijedu tak se tady cítím opravdu dobře... ehm... není problém si s rodiči kdykoliv zavolat o čemkoliv, napsat smsku, o půlnoci kdyby hořelo tak vím, že tady se setkám s nějakým pochopením, s nějakou útechou.*“ Drobnější neshody ve vztahu k rodičům shledává respondent 3, který tvrdí „*s mamkou je to dobré, ale s tatškou je to horší, s tím se nemusím, jak kdy.*“ Také respondentka 5 uvádí, že její vztah s náhradními rodiči, především tedy a matkou, byl komplikovanější, doslova říká: „*V porovnání s rodiči z mých přátel není tak hluboký a vřelý bych řekla, ale mám hezký vztah s otcem a s matkou nemám moc dobrý vztah. S matkou nebyl nikdy moc dobrý. Matka byla vždycky zlá. Matka podle mě měla nějakou komplex, že nemůže mít vlastní děti, takže nám to se ségrou dávala hodně sežrat. A byla na nás hnusná, zlá a nechávala nás klečat za to, že jíme rukama ty vole (smích) když jsme byly malé a trápila nás a podle mě jí to dělalo i dobře. A vyčítala nám to. A říkala že byla pi..., že si nás vzala z děčáku, to mně říkala celej život, to říkala že nás tam měla nechat. Od tatky jsem toto nikdy neslyšela, ten se snažil vždycky jako nás mít rád, ale vzhledem k tomu že se naši rozvedli, když mi bylo 5 nebo 6, tak jako úplně nemůžu posoudit, protože jsme šly bydlet k matce, žejo. Takže on se choval k nám hezky protože nás viděl jednou o víkend za 14 dní, on nám koupil čokoládky, kokinka a to malý dítě ocení.*“ A komplikovaný vztah s náhradní matkou a hezký vztah s otcem této respondentky přetrvávají dodnes. Obtížnější vztahy si respondentka vysvětluje následovně: „*Myslím si, že rodič má mít úplně jinej vztah, takovej hlubokej k tomu dítěti. Že jakmile to dítě není jeho 100%, jako biologicky, tak si k němu takovej vztah nikdy v životě nevypěstuje takovej*

jak si matka vypěstuje ke svému pravými dítěti. A naopak, a to dítě to cítí prostě od těch rodičů, to znamená že si ten vztah takovej taky neudělá, takže, uplně je neberu za své rodiče, beru je jako lidi, který mě dali lepší život než bych měla kdyby si mě jakože nevzali, ale za rodiče je uplně nepovažuju no.“ Vztahy, které mezi sebou měli respondenti s náhradními rodiči přetrvávají do teď. Respondenti, kteří měli v dětství pěkný vztah s náhradními rodiči se doteď s rodiči vidají. Někteří respondenti stále u rodičů žijí a jsou s nimi v každodenním kontaktu. U respondentky, která zažila rozvod svých rodičů, bohužel vztahy s náhradní matkou neobnovila. Žádnému z respondentů však nikdy nevadilo vyrůstání v náhradní rodině, naopak pociťovali vděk za to, že jim náhradní rodina nabídla šanci na lepší život. Respondentka 1 na otázku, zda jí někdy vadilo vyrůstání v náhradní rodině, odpověděla *„Hmm.. asi nikdy, možná třeba jen když se mě děcka ve škole ptali, proč mám v žákovce jiné příjmení než rodiče.. vždy jsem přemýšlela, co jim na tohle odpovědět, aby se to nedozvěděli, teď se tomu směju“*

5.3 Škola a volný čas

Neméně důležitá složka v životě dítěte je škola. Ve školním prostředí totiž probíhá sekundární socializace, která osobnost dítěte utváří. Dle výsledků a prospívání ve škole si dítě formuje úroveň sebehodnoty, kterou si nese do budoucnosti.

Kategorie obsahuje kódy: příprava do školy, socializace a kolektiv, chování ve škole, vzdělání.

Ve škole si dítě osvojuje základy společenského chování, učí se novým zvyklostem a stává se členem kolektivu. Hodnocení ve škole je pro žáky významné z hlediska jejich sebevědomí. Pozitivní hodnocení je pro žáky motivací pro dosahování lepších výsledků, naopak negativní hodnocení je pro žáky spíše demotivací a vede také k nízkému sebevědomí, jelikož to dítěti poukazuje na jeho nedostatky a chyby. Všichni z mých respondentů uvedli, že problémy s učením nikdy neměli a objevovaly se jen běžné problémy v klasifikaci, jak potvrzuje respondentka 1, která říká: *„problémy s učením jsem nikdy neměla, na základní škole jsem se pečlivě připravovala na každou hodinu, chodívala jsem s jedničkama domů, byla jsem studijní typ, co se doma na hodiny připravoval... horší už byla příprava na střední škole, ale vždy jsem to sama zvládala bez problémů“* Jedna respondentka právě dokončuje na vysoké škole bakalářské studium, další respondent 2 uvádí: *„Dosáhl jsem teďka vlastně magisterského titulu, takže teďka jsem na cestě za titulem PhD.“* Jeden respondent dosáhl středního vzdělání s maturitní zkouškou a dva

respondenti střední vzdělání s výučním listem. Ve školním prostředí vznikají také nové podskupiny dětí, a to může být jádrem šikany, se kterou se ve škole často můžeme setkat. Šikana má na psychiku a osobnost dítěte velký vliv. Tři respondenti (7, 4, 3) uvádí, že se stali obětí šikany právě kvůli dětskému domovu. Zbývající respondenti neuvádí větší problémy s navazováním kontaktu s vrstevníky a problémy ve školním prostředí, ale například respondentka 5 zažila paradoxní situaci. Uvádí: „*na základce jsem měla problémy, protože sem se přestěhovala z většího města na vesnici, tak jsem měla problémy, nikdo se se mnou nechtěl kamarádit, ne z důvodu že bych byla z děčáku, ale kvůli tomu že jsem byla z *****, tak jsem se začala kamarádit s jednou holčínou, co se taky přestěhovala z většího města.*“ Postupem času na základní škole se však situace obrátila a respondentka 5 se k šikaně vyjadřuje následovně: „*já jsem byla ten šikanátor. Já jsem měla spíš problém z té druhé strany, že jsem šikanovala děti. Já jsem měla s každým vždycky problém tak jsem děti šikanovala na základní škole.*“ Respondent 2 uvádí, že jeho největší zálibou bylo čtení knížek, tudíž nevyhledával kontakt s kamarády. Dodává, že mu to nevadilo, byl spokojený mezi knížkami a neměl potřebu být v neustálém kontaktu s kamarády. Doslova uvádí: „*No, tam to souviselo s tím, že já jsem jako byl vášnivý čtenář, takže já jsem byl hodně jako zalezlý v knížkách, a tím pádem jsem nechodil nikde jako do té společnosti mezi těmi kamarády, když jako pak podle slov našich mě jako nutili, takže jsem se tomu tak nějak vyhýbal a na úkor toho jsem měl ty knížky no, ale na úkor toho jsem neměl s děčkama na základce ve třídě tak jako dobrý vztah, ale nějaký jako problém s navazováním vztahu myslím že asi ne nějaký výrazný.*“ V ostatních případech respondenti neměli problém s navazováním přátelských vztahů a přátel měli vždy dostatek.

5.4 Život a výchova

Důležité je také trávení volného času s rodinou, ten by měl dítěti přinášet uspokojení a dítě by si mělo společný čas s rodiči užívat. Trávením společného času se prohlubuje citové pouto a vazby mezi rodičem a dítětem. V této kategorii jsou zahrnuty také domácí práce, autorita, výchovné otázky v rodině, protože to je pro správný chod rodiny důležité.

Kategorie obsahuje kódy: Koníčky a zájmové kroužky, volný čas s náhradní rodinou, domácí práce, autorita, výchova náhradních rodičů.

Vychovat děti je velmi náročné, protože jsou děti vystaveny nejrůznějším okolním vlivům, mnohokrát bohužel špatným, jsou obklopeni lidmi, kteří na něj mají negativní vliv a může je to ovlivnit do jejich budoucího života. Důležité je u dětí, aby volný čas trávil

smysluplně, aby děti měly dostatek podnětů, koníčků a zálib, které budou formovat jeho osobnost, povzbuzují kreativitu a rozvíjí myšlení. Málo zálib a koníčků může vést naopak k negativním projevům chování, jak potvrzuje respondentka 7: „*No jako chodila jsem do folklorního, do rukodělného, jednou jsem byla na basketbalu ve škole, a to mě přestalo bavit, takže sportu jsem se vyhýbala, ale jinak jsem to měla nabitě tak jsem aspoň neměla čas na blbosti.*“ Všichni respondenti se shodli na tom, že měli plno zájmových kroužků a koníčků, jak udává také respondentka 1, která říká: „*Kroužků jsem měla hodně. Chodila jsem do keramiky, do sportovního kroužku, hrála jsem volejbal... některé dny v týdnu jsem jezdila do školy ráno dřív a chodila jsem do zdravotnického kroužku, kroužek šikovných rukou. Ve škole jsem reprezentovala školu v běžeckých soutěžích, stolního tenisu, volejbalu nebo atletice. Navštěvovala jsem také uměleckou školu, kde jsem hrála na klavír.*“ Další respondentka 5 konstatuje: „*Ano, kvůli tomu že jsem měla moc energie tak jsem navštěvovala všechny kroužky co existovaly, takže jsem od 5 let chodila na gymnastiku, potom jsem chodila na keramiku, na gymnastiku na sportovní a moderní, na atletiku, pak jsem začala hrát basketbal, volejbal, na různé soutěže atletický jsem chodila, skok do výšky a v 15 letech jsem začla tancovat street dance, tomu jsem se věnovala celkem dost, jsem měla tréninky 4x týdně. V tomto teda rodiče podporovali moje koničky, ale myslím si že to bylo hlavně kvůli tomu, aby jsem si někde vybila tu energii. Protože to byly kroužky, který nebyly placený, chtěla jsem chodit na kroužek na hraní na klavír, protože mám obří ruce, a to bylo placený, a to mi matka nechtěla platit. Ona vždycky měla problém něco zaplatit. Ale když to bylo zadarmo, tak nás tam přihlásila. A asi jenom kvůli tomu, aby nás to zabavilo a aby se nám nemusela věnovat.*“ Z výpovědí respondentů je patrné, že rodiče dbali na to, aby přijaté děti měli mnoho zálib a koníčků a hlavně děti je volnočasové aktivity naplňovaly a přinášely jim uspokojení a radost. Společně strávený čas s rodinou je pro dítě důležitý, je hlavně na rodičích to, aby si děti společný čas s rodinou užívaly, zejména v pubertě, což je kritické období, kdy je pro dítě mnohokrát důležitější názor svých kamarádů a zkouší, co si k rodičům může dovolit. Společně strávený čas prohlubuje vztahy mezi všemi členy rodiny a stmeluje rodinu jako celek. Respondenti se shodují na tom, že jako rodina spolu trávili dost času, jezdili na různé výlety, dovolené, akce a neměli tak pocit, že jsou o něco ochuzeni, jak uvádí respondentka 1, která říká: „*jako rodina jsme trávili hodně času, jezdili jsme na výlety na kolech, bruslích, v létě a v zimě na dovolené. vychovávali mě, jak nejlépe mohli, určitě jsou mým vzorem do budoucna, hodně mě toho naučili... a co se týče volného času, věnovali mi ho hodně, dodnes nechápu, jak to tak mohli zvládnout.. jezdili jsme v zimě na lyže, v létě k moři, potom ještě i na 14 dní na*

kolách někam, o víkendech na různé výlety, bylo toho opravdu hodně.“ Ovšem respondentka 5 vnímá společně strávený čas se svou rodinou s odstupem času jinak, popisuje: *„Já to teďka vidím zpětně jak jsem dospělá, že ne, já to srovnávám jak já bych se věnovala svým dětem a rozhodně bych se jim věnovala 100x víc než tak jak se věnovali mně. My jsme nikam skoro nejezdili a když vím kam jsme třeba jeli, tak to byly furt stejné místa dokola. Že se jim nic nechtělo vymýšlet, a tak prostě jsme jezdili furt na ty stejná místa. Takže úplně moc ne. Nebo nějak extra ne.“* Na smysluplné trávení volného času a negativní vlivy to navazuje autorita a respekt k rodičům, autorita vzniká nenásilně, spontánně a je při výchově dítěte důležitá. Rodiče mají zodpovědnost za výchovu svých dětí. Ačkoliv se říká, že otec je hlava rodiny, je zajímavé, že většina respondentů se shodla na tom, že větší autoritu spatřovali v matce, jak říká například respondentka 1 *„určitě mamka měla větší autoritu a je to tak doteď.. tím pádem je hodnějším tatka, který mi dovoval vše, co sem chtěla... Třeba když jsem se zeptala mamky, jestli můžu někam dál jít ven, tak mě poslala za tatkou ať se zeptám jeho, hned sem věděla, že mi to dovolí. Jeden musí být vždy přísnější a druhý hodnější...“* Dva respondenti uvedli, že větší autoritu měli sice v matce, ale když se otec našel, bylo zle. Respondentka 5 paradoxně autoritu nevnímala ani v jednom z náhradních rodičů a vypovídá: *„...já jsem třeba od těch 12 let považovala ne za rodiče ale za člověka kterej mě nejvíc vychoval považuju jako matčinýho přítele. U toho jsme bydleli, když mi bylo 12 – 18 let, ten na mě měl největší vliv. A to byla pro mě největší autorita, jinak jsem autoritu ani v matce ani v otci neměla.“* Jeden respondent (2) se o autoritě v dětství vyjadřuje následovně: *„Určitě u nás oba dva rodiče měli jako celkem velkou autoritu, no ale u tatky tam byl občas strach z toho výprasku a u mamky zase jako to bylo na úrovni jako té citové, že prostě jsem nechtěl jí jako nějak ublížit citově, aby prostě jako nemusela jako kvůli mně brečet no.“* Pro dítě je důležité mít autoritu alespoň u jednoho z rodičů, rodiče totiž hrají zásadní roli v životě dětí a rodiče jsou později také vzorem toho, jak své děti vychovali. Jak udává respondentka 6, která říká: *„věnovali mi veškerý svůj čas, vychovávali mě důsledně, s láskou a myslím že ze mne vychovali slušného a zodpovědného člověka.“* Rodiče dítěti předávají základní výchovu a rodiče jsou v životě dětí hlavně jako průvodci životem a jsou ti, kteří ukazují dětem směr, jakým by se v životě měli vydat a jen na rodičích, jaké prvky dětem předají. Rodinný život, jeho stabilita a vzájemné vztahy všech členů rodiny jsou pro život dítěte více než důležité. Rodina je pro dítě jen jedna a vztahy v rodině jsou základním stavebním kamenem celé rodiny. V rodině vzniká příprava dětí na život a úlohou rodiny je děti správně vychovat.

5.5 Současná spokojenost

Minulost má velký vliv na budoucnost a minulost budoucnost tvoří. Všechno, co dítě prožije v dětství se promítá do jeho budoucnosti, stejně jako to, jakým výchovným stylem je vedeno a jaký vztah má dítě k rodičům, to totiž přetrvává i do budoucího života.

Kategorie obsahuje kódy: aktuální kontakt s náhradní rodinou, uvědomování si odlišnosti, vzor v rodičích

Téměř všichni respondenti se shodují v tom, že mají s rodiči pěkný vztah s náhradními rodiči i nyní. Tři respondenti u rodičů žije, tudíž s nimi jsou v každodenním kontaktu. Další respondent 2 uvádí *„Já teďka studuju na doktorátě tak pobývám ve větším městě a snažím se sem jezdit aspoň jednou za měsíc.“* Respondentka 6, která s rodiči nebydlí se s nimi však často vidá a mají spolu pravidelný osobní kontakt. Další respondentka 5 uvádí: *„Tak jednou za 14 dní vidím tatíka. Ale myslím si, že až budu mít třeba miminko, tak to bude častěji, s matkou vůbec.“* Na dotaz, zda respondentům vadilo vyrůstání v náhradní rodině odpovídali jednoznačně, že nevadilo a nikdy je to ani nenapadlo, jak například respondentka 1, která říká: *„Hmm.. asi nikdy, možná třeba jen když se mě děcka ve škole ptali, proč mám v žákovce jiné příjmení než rodiče.. vždy jsem přemýšlela, co jim na tohle odpovědět, aby se to nedozvěděli, teď se tomu směju“* Respondentka 6 udává, že ji náhradní péče nijak neovlivnila a že náhradní rodiče bere jako svoji vlastní rodinu. Respondentka 5 pociťuje vděk za šanci na lepší život, kterou dostala, doslova uvádí: *„Mně to nevadilo, protože kdybych nevyrostala v náhradní rodině, tak bych vyrůstala v dětském domově, ale spíš mě mrzelo, že jsem nemohla vyrůst v té své rodině. Ale kdybych zas vyrůstala v té své rodině, tak by to bylo katastrofický, protože vím, že moji biologičtí rodiče, to bych byla úplně někde jinde než jsem teď. Vyrůstala bych prostě v úplně jiném prostředí než jsem vyrůstala a to by nebylo dobrý.“* Respondent 2 sdílí stejný názor, ten říká: *„No tak.. emm.. asi tím že si uvědomuju, nebo že si víc jako vážím toho, co mám jo, že prostě vidím že spousta děcek jako má a neváží si toho, jo, takže jako asi tím, že si vážím toho co mám.“* Z většiny výpovědí je patrné, že náhradní rodiče pro respondenty znamenali nový život, brali je jako vlastní rodiče, rodiče respondentům předali správné morální hodnoty a slušné chování. Tím se pro ně rodiče stali vzorem a v rodičovské roli je nejdůležitější jít dítěti příkladem, protože dítě pokračuje v jejich šlépějích. Respondent 2 o vzoru v rodičích uvádí: *„to je takové diskutabilní, protože naši mají teďka mezi sebou takový jako zvláštní vztah, trošku jako, se tam jako některé věci prostě vypluly na povrch, ale myslím si že je tam určitě jako i to dobré, a že prostě i pro ty děcka se dokážou nějakým*

způsobem obětovat a dokážou cokoliv jako nebo hodně skousnout takže určitě ve vztahu jako k dětem anebo k těm svým nejbližším určitě jsou vzorem, minimálně pro tu lásku která prostě mezi nima je ať už se prostě stalo cokoliv, že spolu dokážou i přes to všechno komunikovat jako dva rozumní lidé na nějaké úrovni.“

Další respondent 4 tvrdí, že si není jistý, zda je otec jeho vzorem, ale mamka určitě. Naopak respondentka 5 se o vzorech v rodině vyjadřuje následovně: *„Absolutně ne. Mým vzorem je rodina mého přítele. Ve které mám vlastně teďka svou rodinu a bude to moje rodina. Považuji je za svou rodinu. Víc než svou rodinu.“* Ať už vzorem pro dítě kdokoli, v jejich životě je důležité mít vzor, mít někoho, ke komu dítě vzhlíží, od koho bere inspiraci a od koho přebírá vzorce chování.

5.6 Zpětný pohled a budoucnost

V tomto okruhu se zaměřím na zpětný pohled a na budoucnost přijatých dětí s odstupem času, kdy může dojít u respondentů k přehodnocení hodnot a názorů, důležitá je sebereflexe v minulosti dítětem.

Kategorie obsahuje kódy: plány do budoucna, přijetí dítěte v budoucnu, vděčnost za PP, názor na PP, plány a skutečnost.

Jak už bylo zmíněno, všichni respondenti bez výjimky jsou vděční za život v náhradní rodinné péči, a to hlavně proto, že dostali šanci na nový život. Respondent 2 hodnotí význam náhradní rodiny pro svůj život takto: *“ Určitě to, že si člověk jako váží víc toho co má, nebo aspoň já, nevím jak to třeba mají bratři, myslím že to neprociťují tak moc jako já, ale já si určitě vážím víc toho co mám, že prostě člověk může mít jako možnosti takové i makové a jako musí se naučit emm... probojovat tu cestu, musí se naučit jako nějakým způsobem jak to říct jako komplexně... život prostě není peříčko a na nás prostě je se tím životem probojovat k tomu, k čemu chceme my jo, prostě ne každý to má v životě růžové, ale právě my ti, co to máme jako daleko horší nebo některý věci daleko horší, tak právě o to víc bychom měli zabojovat a o to víc si potom vychutnat výsledky našeho boje.“* Další respondentka 6 říká a dodává: *„Vůbec nevím, co by se mnou bylo, kdybych vyrůstala v ústavní péči. Smutné je, že možností náhradních rodin je nejspíš dost, ale systém je nastaven tak, že biologičtí rodiče mají velké pravomoce ohledně rozhodování o dítěti, i když se o něj téměř nestarají, a děti tak „musí“ být v ústavech, protože rodičovství nebylo odebráno. Kdyby byl systém nastaven víc přátelsky pro děti, rozhodně by jich v ústavech nemuselo dětství trávit tolik.“* Dá se říct, že všichni respondenti jsou vděční za život

v náhradní rodině a jsou si vědomi toho, že by jejich život vypadal rozhodně hůř, kdyby to štěstí neměli a novou rodinu nezískali, jak udává respondentka 1: *„Myslím, že je velmi důležitá. Pomáhá dětem, které nemají štěstí vyrůstat ve funkční rodině a jsou odkládány do dětských domovů nebo kojeneckých ústavů.“* Respondenti jsou svým náhradním rodičům vděční i za výchovu, kterou jim dali, přestože byla občas tvrdší, jak potvrzuje respondentka 7: *„Dali mi do toho života že nejsem rozmazlená, že si musím všechno dopracovat a tak, že nejsem takový rozmazlenec“* Vyrůstání v náhradní rodině dokáže ovlivnit životy dětí natolik, že se v budoucnu rozhodnou pro přijetí cizího dítěte. Respondenti se shodli na tom, že by dokázali přijmout cizí dítě z ústavu, jak dokládá výpověď respondenta 2 *„Určitě, jako neměl bych s tím problém, samozřejmě by bylo potřeba zjistit jo, em.. nějaké podrobnosti o té rodině a tak dále, ale neměl bych s tím ze zásady nějaký problém.“* Stejně tak popisuje respondentka 5, která říká: *„Ehmm.. dokázala. Ale určitě kdybych měla problém já otěhotnět, nebo mít svoje děti tak nemám žádný problém si vzít cizí děti, ale jestli zjistím že jsem zdravá a můžu mít děti, tak bych chtěla mít nejlépe 4 děti, svoje. Abych jim dala to, co jsem já neměla.“* Jen jedna respondentka (6) uvedla, že by v budoucnu nedokázala přijmout dítě z ústavu, doslovně říká: *„To se takto nedá říct. Asi je jiné, když člověk dítě mít nemůže nebo má silné altruistické pocity. Ale aktuálně nejspíš ne. I když vnitřně si připadám sobecky. Ale je lepší to přiznat...“* Co se týče plánů do budoucna a otázky, zda by dokázali respondenti pracovat s dětmi nebo v sociální oblasti, jsem se setkala s odpověďmi, že jo. Dva respondenti již s dětmi pracují. Jedná se o respondentku 6, která pracuje jako učitelka a respondent 2, který říká *„Dokážu si to představit, protože už tam pracuju, pracuju na základní škole, kde funguji ve třídě jako asistent v 5. třídě, takže tady není co si představovat, tady to funguje takhle.“* Další respondentka by pracovat v sociální oblasti a s dětmi chtěla, nicméně její vzdělání jí to neumožňuje, ta popisuje: *„Vždycky jsem chtěla jakkoliv pomáhat a chtěla jsem pracovat se zvířaty, který odmalička miluju a jakkoliv jim pomáhat, což taky ve volném čase dělám. I když technický obor, který jsem vystudovala, je velice odlišný jakémkoliv sociálnímu, určitě si dokážu představit pracovat s dětmi a pomáhat jim se rozvíjet, dokonce jsem o tom dříve uvažovala že by mě bavilo pracovat v mateřské školce. Moc se těším až budu vychovávat svoje děti. S přítelem plánujeme 4.“* Priority se v různých fázích života lidí mění. Proto mě zajímalo to, zda plány, které měli respondenti dříve, se shodují se skutečností. Respondentka 1 popisuje: *„Mým plánem bylo udělat si vysokou školu, což se mi teď plní, hlavní cíl a zároveň odrazový můstek do života pro mě je vysoká škola, víc neplánuju, protože jak se říká, člověk mívá a život mění, takže uvidíme co bude dál.“* Respondenti se shodují na tom, že

není důležité, jaký start do života měli, ale to, že se dokázali postavit na vlastní nohy. Například respondentka 5 udává: *„Tak.. já jsem měla v plánu od malička udělat vysokou školu, protože jsem věděla, protože jako mi to bylo vštěpovaný když jsem byla dítě, tak jsem měla v plánu udělat vysokou školu, to se mně podařilo a ještě takovej plán pro mě vždycky byl, se poučit z toho co jsem zažila v dětství a vytvořit si rodinu takovou, aby se k tomu vůbec nepodobala tomu, co jsem zažila já, takže si najít partnera se kterým budu celý život, mít spolu děti a dávat jim lásku, to co jsem já neměla, takže na tom teďka pracuju a vypadá to velice dobře.“* Tři respondenti avšak jsou se svou situací spokojeni, respondent 3 říká: *„Mým plánem bylo úspěšně ukončit střední školu a dostat se na vysokou, ta druhá část se mi bohužel nepovedla, tak jsem si našel práci. A i když nejsem student vysoké a nebudu mít titul, mám alespoň milující rodinu a to je víc než 2 písmenka před jménem.“* Stejný názor zastává respondent 4, ten popisuje: *„Dřív jsem plánoval, že ze mě bude vysokoškolský student jak můj brácha, abych mamce dokázal, že nejsem úplný budižkničemu, teď sice vysokou školu nemám, ale mamce jsem to dokázal i tak.“* Respondentka 7 svoji situaci interpretuje následovně: *„Měla jsem v plánu dokončit vzdělání s maturitou, to nakonec nevyšlo, ale mým největším strašákem bylo to, že si nenajdu práci, která mě bude bavit. A mám ji. Teď s přítelem čekáme rodinu, máme baráček a já jsem šťastná.“*

6 SHRNUÍ VÝZKUMU

Cílem této kapitoly je shrnutí dat, které byly získány z polostrukturovaných rozhovorů. Jsou zde zodpovídány výzkumné otázky.

Jaký měla pěstounská péče dopad na osobnost přijatých respondentů?

Respondenti se shodovali, že byli vděční za život v náhradní rodinné péči a že dostali šanci na nový život. Respondenti jsou si vědomi toho, že kdyby nevyrůstali u náhradních rodičů, jejich život by se ubíral úplně jiným směrem. Uvědomili si, že ne každý má možnost vyrůst v úplné rodině a že pociťují velký vděk pěstounům za to, že jim dali šanci na lepší život. Někteří respondenti dokonce uvedli, že by sami byli schopni v budoucnu přijmout dítě z ústavního zařízení a nabídnout mu život, jaký jim nabídli jejich náhradní rodiče. Jedna respondentka zmiňovala, že by si nedokázala představit, kdyby vyrůstala v ústavní péči. Popisovala také smutnou realitu, že biologičtí rodiče mají velké pravomoce, a že kdyby byl nastaven přátelštější systém pro děti, nemuselo by tolik dětí vyrůst v ústavech. Jedna z respondentek poukazuje na vděčnost výchovy, která byla občas tvrdší, to jí dalo do života hodně, nebyla rozmazlená a ke všem se musela dopracovávat sama. Některé respondenty pěstounská péče ovlivnila natolik, že by neměli problém děti přijmout. Jedna respondentka by však v budoucnu dítě nedokázala přijmout. Z výpovědí respondentů je patrné, že je náhradní rodinná péče ovlivnila v dobrém slova smyslu.

Do jaké míry dokázali náhradní rodiče nahradit rodiče biologické?

Z výpovědí vyplývá, že u všech respondentů dokázali náhradní rodiče nahradit ty biologické v plném rozsahu. Pro respondenty je důležitější to, kdo je vychoval, ne to, kdo je porodil. Ke svým biologickým rodičům necítí žádné pouto a berou je jako cizí osoby. Drobnější neshody ve vztahu k náhradním rodičům shledávají dva respondenti, kde byl vztah s náhradním otcem horší než s mamkou. Rodiče věnovali přijatým dětem dostatek času. Respondenti uváděli nejčastěji společné dovolené, víkendy, výlety, nebo hraní společenských her. Můžu konstatovat, že náhradní rodiče respondentům věnovali mnoho volného času a snažili se o to, aby jako rodina byli často spolu a respondenti tak měli dětství plné lásky a vzpomínek. Důležitost domova popisuje Matějček (2017) jako místo, kde se dítě cítí v bezpečí, kde je mu dobře a kde má své místo. Dále dodává, že k domovu patří určitá stálost prostředí a stabilita domácího řádu a zdůrazňuje, že domov dítěti vytvářejí lidé. Podstatným znakem rodinné výchovy shledává trvalost a hloubku citových

vztahů. O absenci trvalosti a hloubky citových vztahů vypovídá jedna respondentka, která vztah s rodiči popisuje za komplikovaný hlavně s matkou, která byla dle jejích slov zlá, uvedla, že to bylo možná tím, že nemohla mít vlastní děti. Byla na respondentku hnusná, spolu se sestrou je nechávala klečct, kvůli tomu, že jedly rukama. Komplikovaný vztah z matčiny strany přetrvává dodnes, vztah s otcem popisuje jako hezký. Ostatní respondenti se shodují na tom, že mají se svými náhradními rodiči pěkný vztah, a ti co již nežijí v pěstounské péči mají u rodičů vždy dveře otevřené i po ukončení pěstounské péče. Náhradní rodiče jsou jim velkým vzorem v rodinném životě do budoucna.

Jaké mají respondenti vztahy s biologickou rodinou?

Pazlarová (2016) uvádí, že pro zdravý vývoj osobnosti člověka je důležitým předpokladem poznání vlastních kořenů a že znalost osobní historie a historie rodiny je součástí naší identity, dodává, že absence této znalosti vytváří mezery v životním příběhu člověka, které se obtížně zaceľují. Z výzkumu vyplynulo, že respondenti měli potřebu vyhledat své biologické rodiče, byli s nimi v kontaktu, ale po zjištění, jaký vedou jejich vlastní rodiče život, kontakt přerušili a dále se již s nimi kontaktovat nechtějí. V kontaktu s biologickou rodinou je jen jedna respondentka. A další respondentka uvedla, že zájem o kontakt s biologickými rodiči nemá a ani je nechce vidět. V případě biologických sourozenců jsou respondenti, kteří znají své sourozence a jsou s nimi v kontaktu. Někteří však uvedli, že vůbec netuší, jestli nějaké sourozence mají a ani to nezjišťují. Z výpovědí respondentů dále vyplynulo, že nevnímají žádné nevýhody, že nevyrostali v biologické rodině.

Jak se respondenti dokázali začlenit do komunity?

Tři respondenti se shodli v tom, že byli ve škole oběti šikany, kvůli tomu, že byli z dětských domovů. Dokonce jedna respondentka uvedla, že na základní škole měla problémy, protože se s ní nikdo nechtěl bavit, avšak později na základní škole se situace obrátila a byla šikanátor sama respondentka. Většina respondentů byla ve škole oblíbená a neměli problém se začleněním do kolektivu. Další z respondentů popisoval, že neměl potřebu být neustále v kontaktu s kamarády, protože měl zálibu ve čtení knih. Respondenti neměli problém se začleňováním do komunity, měli dostatek kamarádů nejen ve škole a neměli problém s navazováním nových kontaktů. Zájmu a koníčků měli respondenti mnoho. Kamarády měli i ve volnočasových aktivitách, mezi nejčastěji uváděné patří sportovní kroužky, folklorní, rukodělný, keramika, gymnastika a hraní na klavír. Respondenti se shodovali v tom, že je rodiče v zájmových kroužcích podporovali, pouze

jedna respondentka podotkla, že rodiče ji podporovali hlavně u neplacených kroužků, dodala, že s placenými měli problém.

Jaké měli respondenti plány po ukončení pěstounské péče a shodují se se skutečnostmi?

Tři respondenti uvedli, že si plánovali budoucnost, která se jim také splnila. Jejich hlavním cílem bylo úspěšně dokončit středoškolské vzdělání a najít si práci, ve které budou spokojeni. Většina respondentů se shoduje, že jejich cílem je mít úplnou a šťastnou rodinu. Přáním několika respondentů je, aby jejich děti měly hezčí start do života, než měli oni sami. Mezi respondenty jsou i takoví, kteří již úspěšně dokončili vysokoškolské vzdělání, nebo ti, kteří právě studují na vysoké škole a jsou na cestě za vysokoškolským titulem. Přestože se některým respondentům nesplnilo to, co si dříve plánovali, žádný respondent neudává, že by byl se svou současnou situací nespokojený. Každý člověk je zodpovědný sám za sebe, za svůj život a hlavně také za to, jakým směrem se v životě vydá. Závěrem můžu konstatovat, že hlavním cílem respondentů je svým dětem dát takový život, který se nebude ani zdaleka podobat jejich životu v raném dětství, kdy museli být odebráni ze své biologické rodiny.

6.1 Doporučení pro praxi

Ve svém výzkumu jsem zjistila, že respondenti si uvědomili, že každý nemá štěstí žít ve své biologické rodině. A jsou rádi za to, že vyrůstali u náhradních rodičů v rodinném prostředí a nemuseli žít v dětském domově. Mezi respondenty však byla i dívka, která žila v náhradní rodině, kde se náhradní rodiče rozvedli a ona tak znova prožila zklamání, neboť pak žila v neúplné rodině a následky si v sobě nese dodnes. Doporučila bych proto důkladnější posuzování žadatelů o pěstounskou péči, konkrétně bych zpřísnila psychologické vyšetření žadatelů. Větší pozornost bych věnovala posouzení stability manželského, případně partnerského vztahu žadatelů, což byl největší problém u jedné z respondentek, kterou rozvod náhradních rodičů v útlém věku poznamenal až do současnosti a i nyní vyrůstání v pěstounské péči vnímá převážně negativně právě kvůli nestabilitě vztahu mezi rodiči. Zažila tak dvojí zklamání v rodičích, jak v biologické, tak v náhradní rodině. Pro dítě je v tomto období na prvním místě potřeba jistoty a harmonického prostředí, kterou má rodina zajišťovat.

Odbornější přípravu na to být pěstouny bych doporučila zvláště u rodičů, kteří mají zájem o to přijmout první dítě z dětského domova. Děti z dětského domova mají mnohdy těžkou minulost, tudíž specifické potřeby a potřebují daleko větší pozornost a péči ze strany rodičů. Rodiče, kteří nemají zatím žádné děti mnohdy netuší, co výchova dítěte obnáší a jak je náročná, tím spíše výchova náhradních dětí.

Dále bych se zaměřila na správné vyhodnocení žadatelů ke vztahu k přijetí konkrétního dítěte. I přes důkladnou přípravu žadatelů se totiž v mnoha případech nemusí podařit zajistit vhodné párování žadatele s dítětem, a to má negativní důsledky na pozdější život nejen dětí, ale také pěstounů. Bohužel se tento problém ve většině případů promítne do života rodiny až později.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnovala tématu „Život v náhradní rodinné péči očima dospělých, kteří v ní vyrůstali“. Cílem práce bylo nahlédnout do života dospělých, kteří vyrůstali v náhradní rodině, konkrétně tedy v pěstounské péči a zjistit, zda a jak je ovlivnila výchova náhradních rodičů, do jaké míry nahradili pěstouni biologické rodiče, jak se oni sami začlenili do komunity, jak se jejich plány na budoucnost shodují se skutečností a jejich subjektivní pohled na náhradní rodinnou péči.

V první kapitole teoretické části jsem se zabývala rodinou a její důležitostí. V další kapitole jsem se zabývala ohroženým dítětem, jeho potřebami, psychickou deprivací a ochranou dítěte. Třetí kapitola byla věnována náhradní výchově, nastínila jsem formy náhradní rodinné péče, přičemž jsem se více zabývala právě pěstounskou péčí, která je pro praktickou část a pro výzkum stěžejní. Dále jsem popsala proces zprostředkování náhradní rodinné péče, a nakonec přijetí a adaptaci dítěte.

Na teoretickou část navazuje praktická část, kde provedený výzkum prokázal, že většina respondentů se shodla v tom, že vnímají náhradní rodiče jako své vlastní, protože jim vytvořili láskyplný domov, kde se cítili dobře a kde je jejich náhradní rodiče podporovali a přijali bez výhrad. I když jejich počáteční start do života nebyl jednoduchý, náhradní rodiče jim vytvořili rodinné prostředí a jsou vděční, že nemuseli vyrůstat v dětském domově. Jak se ukázalo, náhradní rodiče jsou pro většinu respondentů vzorem pro jejich život. Můžu konstatovat, že respondenti, i přes negativní, či pozitivní vlivy nelitují toho, že vyrůstali v náhradní rodině. Všichni se shodují v tom, že jim náhradní rodina dala šanci na lepší život a jsou rádi, že nemuseli vyrůstat v dětském domově. Svě náhradní rodiče berou jako své rodiče, k biologickým rodičům netíhnou a necítí k nim ani žádné pouto. Díky výzkumu jsem nahlédla do života i jiných dospělých, kteří vyrůstali v náhradní rodině.

Tyto závěry nemusí platit obecně, ke zkreslení výsledků může přispívat skutečnost, že jde jen o malou skupinu dospělých a že žijí ve stejném kraji.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARCHER, Caroline. Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BECHYŇOVÁ, V. a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: IREAS, 2007. 236 s. ISBN 978-80-86684-47-5.
- BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
- BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. 60 s. ISBN 978-80-87455-19-7.
- BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2018. 59 s. ISBN 978-80-87455-30-2.
- BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 4. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2018. 56 s. ISBN 978-80-87455-29-6.
- BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
- ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří, 2001. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., bn, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.

- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno, Paido. 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 396 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
- LANGMEIER, Josef, Jan ŠPITZ a Karel BALCAR. *Dětská psychoterapie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-381-1.
- LOPATKA, Adam. Význam Úmluvy o právech dítěte. In: KOVAŘÍK, Jiří. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001. ISBN 80-7040-531-7.
- MATEJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Matějček, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MATEJČEK, Z., a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATEJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2013. 108 s. ISBN 978-80-262-0398-8.
- MATEJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- Matoušek, O. Pazlarová H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

- MATOUŠEK, O., KRÍŠŤAN A. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, O. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. 208 s. ISBN 978-80-262-1242-3.
- MIKULKOVÁ, Milena. (2015). *Ruce hlavu vzhůru, rodiče! na výchovu selským rozumem*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5606-6.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. 312 s, ISBN 978-80-86429-87-8.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978-808-6131-917.
- Pěstounství je profese. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003. ISBN 80-7333-014-8.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86-131-44-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 815 s. ISBN 978-802-6206-965.
- VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál, 2003. 400 s. ISBN 80-7178-740-X.
- VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 191 s. ISBN 80-717-8830-9.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 198 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje:

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1999. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2012. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1991. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Ochrana [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/ochrana-prav-deti>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *ANALÝZA SÍTĚ SLUŽEB PRO PRÁCI S RODINAMI A DĚTMI* [online]. 2014 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-site-sluzeb-pro-praci-s-rodinami-a-detmi.pdf>

Vyskočil, F. (2014). *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Středisko náhradní rodinné péče. Spolek. [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1289015-Mgr-filip-vyskocil-pravni-uprava-nahradni-rodinne-pece-v-ceske-republice.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

s.	strana
č.	číslo
Sb.	Sbírky
ČR	Česká republika
např.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 Potřeby dítěte (Jurajdová, 2015, s. 6)</i>	<i>37</i>
<i>Obrázek 2 Schéma kategorií a kódů</i>	<i>45</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Popis respondentů</i>	<i>43</i>
--	-----------

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor, respondent 2

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR, RESPONDENT 2

Pamatuješ si na příchod do rodiny? V kolika letech jsi do rodiny přišel?

Přišel jsem v 6ti letech, pamatuju si spíš jako tak obecně na nějaké počátky toho příchodu, pamatuju si dokonce jako dobu i v děcáku i před děcákem, takže vím že jako zhruba, co bylo z mého pohledu tak pamatuju si že jsem se tady cítil dobře, a že jsem si nějak jako zvykal jako začátky jsou jako vždycky těžší, ale z mé strany jako nebyl problém, ale když vím co mi vždycky vyprávěla vždycky mamka tak jsem si prý zvykal hůř, prý jsem se chtěl vracet, a prý jsem jako odmítal veškerou péči, veškeré vaření, vždycky co dělala tak bylo všechno špatně, takže z jejího pohledu to bylo všechno špatně, a hůř jsem se tady přizpůsoboval, ale z mého pohledu jsem byl rád, takže nevím, jako děcko si to zpětně zkresluješ

Přišel si do rodiny sám nebo se sourozencem?

Přišel jsem s mladším sourozencem, máme společnou matku ale každý jiného otce

Jak tě rodina přijala a měl jsi svůj pokojíček?

Pokojíček jsem měl, my jsme nejdřív měli s bratrem spolu pokoj a pak jsme se stěhovali takže tam se s tím pak pohybovalo, ale měl jsem i svůj i dohromady, takže to mi jako pomohlo v té adaptaci s té rodině a jak mě rodina přijala, no já si myslím že velmi dobře, zvládl jsem jako, jasně, na začátku má každý nějaké problémy ať už co se týče jako nějakého chování nebo nějakých dalších věcí, ale jako přijali mě dobře, pomohli mi dostat se tam kde jsem teďka, teďka vlastně mám za sebou střední školu, vysokou školu úspěšně vytudovanou, teď jsem na doktorském studiu, takže rodina mě přijala myslím že hodně dobře a pomohla mi dosáhnout a splnit si svých cílů

Vzpomínáš si, jak dlouho trvalo zvyknout si na nové prostředí a rodinu?

Jak dlouho... no... jako viděl bych to spíš jako v řádu let, vědomě spíš jako, nevím, rok, 2.. asi.. nejmíc jako co bych si mohl tipnout, ale co se týče jako nějakého podvědomého přizpůsobení se, že jako už se nemusím bát o to jestli budu mít nějaké jídlo, nebo kolik toho budu mít, jestli si ho budu muset schovat, tak tam jako podvědomě to bylo víc, to bylo možná i tak jako tyjo když jsem přišel v těch 6, 7 letech tak možná i do 12 prostě, možná jako nějakých 5-6 let, ale to jako člověk si to neuvědomuje, řekne si v pořádku ale pak si vlastně uvědomí že to není úplně v pořádku.

Jaký máš vztah se svými náhradními rodiči?

Velmi dobrý, protože, říkám, já.. když přijedu tak se tady cítím opravdu dobře... ehm... není problém si s rodiči kdykoliv zavolat o čemkoliv, napsat smku, o půlnoci kdyby hořelo tak vím že tady se setkám s nějakým pochopením, s nějakou útechou.

V jakém kontaktu spolu nyní jste?

Já teďka studuju na doktorátě tak pobývám ve větším městě a snažím se sem jezdit aspoň jednou za měsíc.

Vzpomínáš si na to, jak tě vychovával a kolik svého času ti věnovali?

Wow.. no když jsem právě přišel, v té době mamka ještě byla.. pracovala jako sestřička, taťka jako malíř, takže mmm... doma jako jsem býval jako s jedním z rodičů, věnovali mi času teda myslím že dost, s taťkou jsem jezdil když měl nějaké malování po nějakých domech, po nějakých známých tak jsme jezdili spolu vždycky, to bylo super, výlety taky nějaké byly, mohlo by jich teda jako asi být víc jo, když si tak jako zpětně vzpomínám tak vím že jsem jako malej to špatně snášel že prostě jako ostatní jsou s rodičema prostě každý víkend na výletě a my jsme jezdili jednou za měsíc maximálně jednou na čtvrt roku, takže jako děcko to prostě беру jinak, neb bral jsem to jinak, ale jako jinak tam nevidím nějaký větší mínus.. jakože říkám, dokázal jsem se zabavit sám tím že jsem jako četl knížky a na to člověk nepotřebuje kamarády, takže to byla jako výhoda.

Považuješ je za své rodiče?

Ano, budu je za své... Měl jsem možnost se právě setkat s těmi biologickými rodiči, viděl jsem svoji biologickou matku, otce teda ne, ten totiž ještě před mým narozením umřel, takže tam nebyla možnost, a když jsem pak viděl i tu svou biologickou matku, tak jsem si uvědomil jako spoustu věcí, že jako nebyl to moc pěkný pohled a tady tito rodiče sice jako, mamka tady tato náhradní mě sice neporodila, ale vychovala mě s láskou a to si myslím že je daleko důležitější než prostě jenom prachsprostý porod.

Jaký máš vztah se svojí biologickou rodinou?

No, jak říkám, otec už není mezi námi a matka ještě žije, takže viděl jsem se s ní, nicméně je strašně divné, nebo viděl jsem i tu svou biologickou rodinou, takže strýce, tety a mám tam i sestřenici a bratrance, ale je strašně divné jako udržovat vztah jako se dvěma rodinami, doteďka jsem měl jednu a teďka eemm.. mít tu druhou rodinu, a ta ke mně cítí nějaké pouto, ale já tam to pouto necítím, já jsem s nima nevyrostal, nebo vyrůstal jsem

s nima prostě krátkou dobu, pak už si nepamatuju, takže bohužel necítím tam takové pouto jako tady ke své náhradní rodině, takže

Jste spolu v kontaktu? S kým jsi v kontaktu? Vyhledával jsi kontakt s biologickou rodinou a jaký s ní máš vztah?

Mám na ně kontakt, ale nekontaktuju je jakože nejsem jako ten kdo by vyvolával nějakou schůzku nebo konverzaci mezi námi.

Měl jsi ve škole problémy s učením nebo chováním?

Asi ne, jako spíš ne, jako... na základce asi možná takové to počáteční přijetí protože většinou se všichni znají už od školky takže byli větší kamarádi, ale teďka zpětně jako myslím že asi neměl jsem nějaké problémy, jako nějaké výrazné.

Měl jsi ve škole problémy s navazováním kontaktu? Měl jsi kamarády?

No, tam to souviselo s tím, že já jsem jako byl vášnivý čtenář, takže já jsem byl hodně jako zalezlý v knížkách, a tím pádem jsem nechodil nikde jako do té společnosti mezi těmi kamarády, když jako pak podle slov našich mě jako nutili, takže jsem se tomu tak nějak vyhýbal a na úkor toho jsem měl ty knížky no, ale na úkor toho jsem neměl s děckama na základce ve třídě tak jako dobrý vztah, ale nějaký jako problém s navazováním vztahu myslím že asi ne nějaký výrazný.

Jaký jsi byl žák ve škole? Měl jsi problémy s učením?

Neměl

Smály se ti kvůli něčemu děti ve škole? Zažil si šikanu?

No, tyjo šikanu... možná něco malinko, ale to bylo spíš takové jako děcka prostě zkouší, kočkují se, nebylo to nic jako že bych z toho měl doživotní trauma vůbec jo, to asi každý zažil na nějaké škole, a to jako podle mě zažili tady i děcka co nejsou s pěstounské péče, takže nějaké kočkování neberu jako šikanu.

Navštěvoval jsi ve škole mimo školu nějaké zájmové kroužky? Jaké? Podporovali náhradní rodiče tvoje koníčky?

Určitě jsem navštěvoval nějaké kroužky, byl tam nějaký keramický, rukodělný, pak tam byl nějaký počítačový kroužek, čtenářský, takže jako bylo tam spousta těch kroužků a

rodiče mě podporovali, snažili se mě vždycky v těchto kroužcích nebo útvarech podpořit a posunout když mě to jako opravdu zajímalo.

Trávili jste spolu s rodinou volný čas?

Určitě, určitě jsme trávili ten svůj společný volný čas a říkám, jedou za měsíc nebo za čtvrt roku jsme byli na nějakých těch výletech, na nějakých těch akcích, emmm.... Někaké procházky určitě byly když byl nějaký čas, s taťkou jak jsem říkal jsem jezdil na nějaké ty pracovní výlety.. emm.. takže jako čas jsme spolu trávili.

Vadilo ti někdy, že jsi vyrůstal v náhradní rodině?

Přemýšlím.. tyjo asi nee jako, asi ne, jako nevzpomínám si na to že bych tohle nějak jako pociťoval, že by mi to vadilo, a vlastně kor ještě když jsem potom potkal tu biologickou rodinu, nebo biologickou matku tak pak už mě úplně přešlo nějaký, nějaký strach nebo to, ale nějaká chuť vůbec vyrůstat v jiné rodině než v té ve které jsem vyrůstal.

Pomáhal jsi doma?

Určitě, s těmi pracemi domácími, každou sobotu úklid, schody do sklepa jo, takže byla tam nějaká ta povinnost

Který z rodičů měl větší autoritu a koho jsi měl raději?

To je tak jako těžko říct, jakože určitě u nás oba dva měli rodiče jako celkem velkou autoritu, no ale u taťky tam byl občas strach z toho výprasku a u mamky zase jako to bylo na úrovni jako té citové, že prostě jsem nechtěl jí jako nějak ublížit citově, aby prostě jako nemusela jako kvůli mně brečet no.

Shodovali se rodiče ve výchově?

To záleží jak kdy a jak v čem a záleží jak u koho, jo... ee... protože třeba teďka si občas naši vyčítají že jednomu záleží víc na mně, druhému víc na druhém sourozenci, pak zase na druhém, takže je to takové, jak kdy, ale jakože mají já oba dva rádi, takže tam jako..

Jak tě ovlivnilo vyrůstání v náhradní rodině?

No tak.. emm.. asi tím že si uvědomuju, nebo že si víc jako vážím toho, co mám jo, že prostě vidím že spousta děcek jako má a neváží si toho, jo, takže jako asi tím, že si vážím toho co mám.

Jsi rád, že jsi mohl vyrůstat u náhradních rodičů?

Určitě, určitě, jak jsem zmiňoval když jsem viděl tu biologickou rodinu, tu biologickou matku tak jsem si uvědomil co vlastně všechno mám a že tady kde teďka jsem tak jsem jenom díky tomu že jsem v této náhradní rodině.

Jaké máš s náhradními rodiči vztahy? // Jaké vztahy máte nyní mezi sebou?

Velmi dobré, hodnotil bych to jako velmi dobré.. emmm.. říkám, není problém kdykoliv zavolat, napsat, kdyby o půlnoci hořelo, tak mi naši prostě zvednou telefon nebo zavolají zpátky nebo napíšou esemesku, a vím že se na ně můžu vždycky dobrém i ve zlém obrátit.

Jak často se s nimi stýkáš?

No.. teď je ta... mm...teď je ta frekvence trošku nižší, protože vlastně studuju v Olomouci, takže jsem tam, a ještě navíc mám po víkendech práci, takže sem teď jezdím tak.. snažím se aspoň jednou za měsíc, takže zhruba jednou za měsíc, dvakrát do měsíce.

Jsou tvým vzorem pro tvůj rodinný a budoucí život?

Budoucí určitě, protože oba dva rodiče vykonávali sociální práce, nebo jako práce, kde se člověk setkává s lidmi a komunikuje s nimi, takže, mamka sestřička, tat'ka malíř takže zase jako nějaká komunikace s lidma, a myslím že to jsem po nich zdědil no, že prostě mám rád ty lidi, rád se s nimi setkávám, rád s nimi komunikuji a probírám nějaké osobní strasti a tak, takže určitě minimálně po této stránce komunikační s lidmi, rodinný... to je takové diskutabilní, protože naši mají teďka mezi sebou takový jako zvláštní vztah, trošku jako, se tam jako některé věci prostě vypluly na povrch, ale myslím si že je tam určitě jako i to dobré, a že prostě i pro ty děcka se dokážou nějakým způsobem obětovat a dokážou cokoliv jako nebo hodně skousnout takže určitě ve vztahu jako k dětem anebo k těm svým nejbližším určitě jsou vzorem, minimálně pro tu lásku která prostě mezi nima je ať už se prostě stalo cokoliv, že spolu dokážou i přes to všechno komunikovat jako dva rozumní lidé na nějaké úrovni.

Jakého vzdělání jsi dosáhl?

Dosáhl jsem teďka vlastně magisterského titulu, takže teďka jsem na cestě za titulem PhD. Dokážeš si představit, že bys vykonával práci s dětmi nebo bys pracoval v sociální oblasti?

Dokážu si to představit, protože už tam pracuju, pracuju na základní škole, kde funguji ve třídě jako asistent v 5. třídě, takže tady není co si představovat, tady to funguje takhle.

Přijal by sis do budoucna dítě z ústavu? //Dokázal bys přijmout cizí dítě?

Určitě, jako neměl bych s tím problémem, samozřejmě by bylo potřeba zjistit jo, em.. nějaké podrobnosti o té rodině a tak dále, ale neměl bych s tím ze zásady nějaký problém.

Jak hodnotíš význam náhradní rodiny pro tvůj život?

Určitě to, že si člověk jako váží víc toho co má, nebo aspoň já, nevím jak to třeba mají bratři, myslím že to neprociťují tak moc jako já, ale já si určitě vážím víc toho co mám, že prostě člověk může mít jako možnosti takové i makové a jako musí se naučit emm... probojovat tu cestu, musí se naučit jako nějakým způsobem jak to říct jako komplexně... život prostě není peříčko a na nás prostě je se tím životem probojovat k tomu, k čemu chceme my jo, prostě ne každý to má v životě růžové, ale právě my ti, co to máme jako daleko horší nebo některý věci daleko horší, tak právě o to víc bychom měli zabojovat a o to víc si potom vychutnat výsledky našeho boje.

Jaké jsi měl po ukončení pěstounské péče plány a jaká je skutečnost?

Co se týče plánu do budoucna nebo plánu nějakých, po ukončení pěstounské péče, tak Nad tím jsem tak nějak nikdy nepřemýšlel, já jsem se zaměřoval hlavně na to studium, takže jsem spíš dělal dobu při studiu a po studiu. Takže tady toto se jako na mě moc nevztahuje. Ale kdybych jako obecně měl tedy něco říct, tak se tím pro mě nic nemění, protože za našimi budu jezdit stejně, protože na doktorském studiu budu ještě dva roky po ukončení pěstounské péče, takže s rodiči se samozřejmě budu vídat, budu za nimi jezdit i nadále. Takže já v tom nevidím žádný rozdíl, takže říkám dělí se to na dobu při studiu a po studiu, a i když skončí pěstounská péče, tak to je jak s jinými dětmi.